

כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה

תשעה באב

עבודת ה'

א-ב

אָבֵל

בית אָבֵל

תשע"ט

מחשבה

ערך

אָבֵל

תשפ"ג

ממחבר סדרת הספרים
בלבבי משכן אבנה

לקבלת העלון השבועי בדוא"ל
יש לשלוח בקשה לכתובת:
bilvavi231@gmail.com
לקבלת העלון השבועי בפקס
יש לשלוח בקשה לפקס המערכת:
03-5480529

כל המעוניין לסייע בליקוט
חומרים אלו, וכן בעריכתם והגהתם,
נא לפנות למערכת בכתובת
bilvavi231@gmail.com

ללקיחת חלק בהוצאות הגדולות
של הדפסת הספרים לזיכוי הרבים
ניתן לתרום במערכת הטלפונית:

מרכז הצדקה
ישראל: 1-800-28-28-28
USA +972-2-5025580

יש לציין מספר קרן:
4387 - בלבבי משכן אבנה

© כל הזכויות שמורות

קו ישיר לשמיעת
שיעורי מורנו הרב שליט"א
ב'קול הלשון':
ישראל 073.295.1245
USA 718.521.5231

מערכת 'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
פקס: 03-5480529
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

עבודת ה'
א-ב
אבל
בית אֶבֶל
תשע"ט

עמוד ז-כ

מחשבה
ערך
אבל
תשפ"ג

עמוד כא-מח

נכתב על ידי הרב שליט"א
במיוחד תשעה באב תשפ"ג

כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תִּזְרָה

תשעה באב

עבודת ה'
א-ב

אבל

בית אבל

תשע"ט

ממחבר סדרת הספרים
בלבבי משכן אבנה

תוכן ענינים

בלבביפדיה עבודת ה' - אָבֶל - בית אָבֶל

ז	שם תואר 'חכמה' - 'אב' - 'אב בדוכמה'
ח	חכמה - ישרות
ט	'חכמה' - הגדרה עצמית, 'אב' - קיום ביחס לאחר
ט	'מיתה' - עבר והוה ללא עתיד, 'חי' - הוה תמיד
י	'חכמה' - נצחיות, 'אב' - קיום ביחס לאחר
יא	גדר אבלותו של יעקב על יוסף
יב	גדר החיים והמיתה אצל יעקב אבינו
יג	'עבר' מלשון מעבר
יג	עומק האבילות - על תפיסת האב-ל
יד	גדר רב המלמד חכמה - קיים כשלעצמו
טו	גדר ההבדל בין אב ובנו ורב ותלמיד
טז	חלקי החכמה מהאב - חלקי הנחמה של החיים
טז	חלקי החכמה שקיבל יוסף מיעקב - נחמתו
יז	חכמה - חיים במציאות של הוה
יח	כח ההוה שבנפש - כלי לחוש את הבורא ית'
יט	בן עולם הבא - החי במדרגת הוה
כ	דביקות בחכמה - דביקות בהוה

בפסוק כתוב (קהלת ז ב): "טוב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבִל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מְשֻׁתָּה בְּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְהָחַי יָתֵן אֶל לְבוֹ". כשעוסקים בסוגיא של אָבִל, המכוון הוא להגיע אל המציאות של "וְהָחַי יָתֵן אֶל לְבוֹ", ולכן, הדברים דלהלן, יהיו נוטים למקום שיהיה בהם "וְהָחַי יָתֵן אֶל לְבוֹ".

שם תואר 'חכמה' - 'אב' - 'אב בחכמה'

ראשית, נבאר מהי מציאותו של אָבִל.

אָבִל, הוא הנקרא כך מלשון אב. בסדר ברייתו של עולם, עיקר האבילות היא על ה'אב', האב הולך אל בית עולמו, ובניו מתאבלים עליו.

ועומק ההגדרה בכך היא כדלהלן.

נאמר בלשון הפסוק (איוב ד כא): "יָמוּתוּ - וְלֹא בְּחֻכָּה". שורש היצירה של כלל הבריאה כולה, היא בחכמה, כדכתיב (תהלים קד כד): "כָּל־מַעֲשֵׂי עֲשִׂיתָ". ובפרטות, בצורת אדם מצטיירת היצירה באופן של חכמה - 'אשר יצר את האדם בחכמה'.

ומצד כך, כאשר ישנה מציאות של 'חכמה', 'אשר יצר את האדם בחכמה' - ישנה מציאות של חיים, ואין מציאות של הסתלקות החיים. אמנם, כאשר האדם חוטא, 'אין אדם חוטא אא"כ נכנסה בו רוח שטות' (סוטה ג ע"א), אזי הרוח שטות מסלקת את הגילוי של 'יצר את האדם בחכמה', ואזי נאמר: "יָמוּתוּ - וְלֹא בְּחֻכָּה".

לפי זה נמשיך לבאר.

אחד מהתוארים המצטרפים אל החכמה, זהו תואר אב, כמו שדורשים חז"ל (ספרי דברים א) לגבי יוסף, "וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרָהָם" (בראשית מא מג), מהו "אַבְרָהָם" - אב בחכמה.

נמצא, שישנם שני תוארים ביחס לחכמה - תואר של 'חכמה', ותואר של 'אב'. וכאשר התואר של שם 'אב' מצטרף ל'חכמה', זהו 'אב בחכמה'.

גדרי הדברים ביחס לשלושת אלו, מפורשים להדיא בדברי רבותינו. יסוד המידה, יסוד הכח, הוא הנקרא 'חכמה', כח - מה. אמנם, בחכמה חל פגם,

קלקול, נפילה, ואזי נשתנה שמו ממדרגת 'חכמה' למדרגת 'אב' - 'אבא'. והיינו לא יחס של כח ופועל, חכמה, כח-מה, אלא יחס לזולתו. וזהו תואר אב - אבא, יחס של עליון לתחתון. וביחס הזה חל פגם, סילוק החכמה וגילוי רוח שטות. ועל מדרגה זו שנתקלקלה, היה לאחר מכן תיקון, ואזי נשתנה הגדרתה ל'אב בחכמה', שנתגלה באב חכמה, ועי"ז נסתלק כח שורש החטא, שאינו אלא בבחינת אין אדם חוטא אא"כ נכנסה בו רוח שטות.

חכמה - ישרות

נבאר יתר על כן. בפסוק נאמר (קהלת ז כט): "הָאֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יֵשָׁר, וְהִמָּה בִקְשׁוֹ חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים". מתחילה, "הָאֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יֵשָׁר", זו הייתה צורת היצירה של אדם הראשון בתחילתו, אך לאחר מכן, בחטא נאמר: "וְהִמָּה בִקְשׁוֹ חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים", נעשתה מציאות של נפילה - "יָמוּתוּ וְלֹא בִחְכָמָה".

ונתבונן, מהי הגדרת "בִקְשׁוֹ חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים", באיזה חשבונות רבים מדובר כאן.

מכח החכמה נאמר "הָאֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יֵשָׁר", כאשר האדם הולך ישר, הוא לא צריך 'מחשבות רבים' כיצד לילך, אלא הוא צריך רק 'מחשבה אחת' - לא לנטות מהישרות, וממילא, הוא יגיע להיכן שהוא צריך להגיע, כי הרי הוא הולך ישר. זוהי ה'מחשבה אחת' שקיימת באדם.

אולם, כאשר חלה מציאות של קלקול, ישנה נטיה לצדדים, שזוהי ההבחנה של חטא - נטיה לצדדים, כמו שאומר המהר"ל. ואזי, מתגלה מציאות שנצרכים "חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים". וכל זאת למה, כי עד כמה שהוא הולך ישר, ישנו רק חשבון אחד, מחשבה אחת - ללכת ישר ולא לסטות מישרות זו, זוהי כל המחשבה. אך כאשר יוצאים מן הישרות, ורוצים להגיע למקום האחרון, אזי צריך "חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים" כיצד להגיע. בגן המבוכה, מכח המבוכה הנמצאת בו, צריך "חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים" כיצד לילך, על מנת להגיע למקום האחרית - לאכסדרה.

על הגדרה זו נאמר 'סוף מעשה במחשבה תחילה'. מהו ה'סוף מעשה במחשבה תחילה', אילו אדם הראשון לא חטא, אלא היה אוכל מעץ החיים - וחי לעולם, הוא היה נכנס לשבת, שעליה נאמר (שמות י כ): "לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאֲכָה"

כה", כלומר, הוא היה עולה מעולם ה'עשיה', מעולם ה'מלאכה'. וזהו 'סוף מעשה', והיינו סוף וקץ לעולם העשיה. אמנם, כאשר הוא חטא, ואכל מעץ הדעת, הוא נענש בקללת "בְּזַעַת אִפְיָה תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ" (בראשית ג יט), דהיינו, שהוא נענש לירד לעשיה, שבה יש לו עבודת קרקע, עולם של מלאכה, עולם של עשיה.

'חכמה' - הגדרה עצמית, 'אב' - קיום ביחס לאחר

לפי זה, נבין את שורש התפיסה של השינוי בין ההגדרה של 'חכמה', להגדרה של 'אב'.

'חכמה', זוהי הגדרה עצמית. 'אב', הוא ביחס ל'מישהו אחר', זוהי לא הגדרה עצמית. ולפיכך, ישנו כאן יסוד עצום בשינוי שמתחילה ההגדרה היתה חכמה, ולאחמ"כ היא השתנתה ל'אב' - 'אבא'.

בהגדרה הראשונה, 'חכמה', זהו כח כמציאות לעצמו, וההווה עצמה - מתנועת מראשית לאחרית, להוצאת הכח לפועל, "הָאֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל". אך כאשר מתגלה מציאות של חטא, "בְּקִשׁוֹ חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים", אזי שם תואר 'חכמה', משתנה לשם תואר 'אב' - 'אבא', ושם, מהלך פני הדברים הוא "חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים", על מנת להגיע אל האחרית. נמצא, שכל מציאותו היא תנועה של 'מחשבות כיצד להגיע לאחרית', כלומר, הוא לא קיים כמציאות לעצמו, אלא הוא קיים כמציאות ביחס ל-משהו נוסף, החכמה הפכה להיות "חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים", כיצד להגיע לנקודת האחרית.

'מיתה' - עבר והווה ללא עתיד, 'חי' - הווה תמיד

ובעומק, זוהי המדרגה הנקראת 'מיתה'. מעת החטא, שנקנסה מיתה על כל הנבראים, אזי כאשר האדם חי, הייתה בו מציאות של עבר, וכן מציאות של הווה, אך כאשר מגיע העתיד - הוא לא קיים. משא"כ, אם אדם הראשון לא היה חוטא, והייתה מציאות של "וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל - וַחַי לְעֹלָם" (בראשית ג כב), אזי העבר הוא הווה, וההווה הוא עתיד - הוא "חַי לְעֹלָם", זוהי תפיסת "חַי לְעֹלָם", מדרגה שתפיסת ההווה נמצאת תמיד. זוהי עומק ההגדרה של בחינת "וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחַי לְעֹלָם".

כאשר אדם הראשון אוכל מעץ ה'דעת', כפי שהוזכר פעמים רבות, דעת הוא שורש המילה עתיד [דעת - עתיד], כלומר, בחטא עץ הדעת נהפכה להיות מציאות של עתיד, שההווה והעבר, לא משתנים לעתיד.

'חכמה' - נצחיות, 'אב' - קיום ביחס לאחר

זהו עומק ההבדל בין מציאות ה'חכמה' למציאות ה'אב'.

ה'חכמה', מציאותה היא מציאות לעצמה, ואם היא מציאות לעצמה - מה שיש בעבר, יש בהווה ויש בעתיד. אלו הן חיי תורה, 'חיי עולם נטע בתוכנו', זוהי חכמה, חכמתה של תורה, וזהו נצחיות, 'וזאת התורה לא תהא מוחלפת' (י"ג עיקרים), זוהי מציאות קבועה, מציאות יציבה, מציאות בלתי משתנה.

אך כאשר משתנה שם תואר 'חכמה', והופך להיות שם תואר 'אב', אזי גדר הדברים הוא, כמו שהוזכר, 'אב', זהו לא שם תואר עצמי, אלא שם תואר ביחס ל-מישהו אחר. ועומק ההגדרה היא, 'אב' - חי בעולם, כאשר הוא מסתלק, מה נשאר ממנו - מה שהוא היה 'היכי תימצי' להביא לבנו. ואם כן, היה בו עבר, היה זמן שהוא היה בהווה, אבל אין לו עתיד עצמי, ואזי כאשר הוא מת, כל מציאותו היא 'היכי תימצי' להמשך הבא.

זהו שם תואר 'אב'.

וכן, זהו גדר המצוה הראשונה שנאמרה בתורה - "פְּרוּ וּרְבוּ" (בראשית א כב). עומק גדר המצוה של 'פרו ורבו' היא, שכל קיום האדם הוא ביחס למה שיבוא אחריו - זהו עצם קיומו, ואם זהו עצם קיומו, אזי הוא כבר לא קיים כשלעצמו, אלא הוא קיים רק ביחס למשהו אחר.

זה נקרא "כִּי הִלֵּךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ" (קהלת יב ה). הוא "הִלֵּךְ אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ" כבר עתה, מכח "כִּי בָּיוֹם אֶכְלֶךָ מִמָּוֶנוּ מוֹת תָּמוּת" (בראשית ב יז), שכבר ביום שהוא אוכל, הוא מוגדר 'מת', מחמת שתפיסתו השתנתה. מה השתנה - שהוא לא חי במדרגה של "וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחַי לְעֹלָם", "הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעָלְיָהּ" (קהלת ז יב), אלא הוא חי במדרגה של תפיסה שהוא ל-משהו אחר, הוא 'היכי תימצי' ל-משהו אחר. זו המדרגה שנקראת "בָּיוֹם אֶכְלֶךָ מִמָּוֶנוּ מוֹת תָּמוּת" - בעצם היום עצמו, כי עצם כך שהוא יוצא מ'גופא', אזי הוא לא

גוף הדבר, אלא הוא 'היכי תימצי' להביא למשהו אחר, ודבר שהוא 'היכ'ת' להביא למשהו אחר, אזי כאשר מגיעים למשהו האחר, השלב הקודם - בטל.

זו היא תפיסה של מיתה. 'עולם הזה דומה לפרוזדור, עולם הבא דומה לטרקלין' (עי' אבות פ"ד מט"ז), בפרוזדור שמביא לטרקלין, אזי כאשר מגיעים לטרקלין, אין צורך בפרוזדור. ולכן, מי שהוא בתפיסת 'פרוזדור', אזי גם כאשר הפרוזדור קיים, זהו בבחינת "בְּיוֹם אֶכְלֶךָ מִמָּנוּ מוֹת תָּמוּת", מחמת שהוא נמצא בתפיסה שהוא רק מביא למשהו אחר, וכמו שנתבאר.

גדר אבלותו של יעקב על יוסף

תפיסה זו, זוהי התפיסה שנמצא השתא בידינו, שהיא המדרגה שנקראת 'אב'.

בפרשת וישב, נאמר אצל יעקב אבינו ביחס ליוסף (בראשית לז לד-לה): "וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנֵי יָמִים רַבִּים, וַיִּקְמוּ כָל בָּנָיו וְכָל בָּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיִּמָּאן לְהִתְנַחֵם", וכמו שאומרים חז"ל (תנחומא ויגש ט) כידוע, שסימן היה בידו, שאם אחד מבניו אינו מת בחייו, אזי הוא בן עולם הבא, אבל אם ח"ו בן אחד מת, אזי הוא לא בן עולם הבא. ויש להתבונן, מהי עומק ההגדרה, 'סימנא בעלמא', מהו יסוד סימן זה.

גדר הדברים הוא כדלהלן, במקביל למה שנתבאר השתא.

עד כמה שכל מציאותו של יעקב אבינו, היא לצורך מי שבא אחריו, שזוהי ההגדרה של 'אב', כמו שנתבאר, "אַלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב - יוֹסֵף" (בראשית לז ב), 'גוף וברית כחד חשיבא', כלשון חז"ל (זוה"ק במדבר רכג ע"ב), הגוף, הופך להיות תלוי בברית, במה שבא אחריו, אזי, הגדרת הדברים היא, שעד כמה שיש את מציאות ההמשך אחריו - מציאותו היא מציאות, אך עד כמה שאין את ההמשך אחריו - כל מציאותו בטלה.

ובהגדרה דקה יותר, זהו דייקא 'סימן' לעולם הבא. 'עולם הבא', הגדרתו, כפי ששמו מעיד עליו - 'עולם הבא', דבר הבא לאחר מכן. ולפיכך, עד כמה שהבנים אחריו נמצאים, אזי הוא חי כ'היכי תימצי' להגיע לשלב הבא, ולכן יש לו 'עולם הבא'. וכן להיפך, עד כמה שזרעו אחריו אינו מתקיים, כלומר, שהוא

לא הצליח להביא לשלב הבא, וזה נקרא שאין לו 'עולם הבא'.

גדר החיים והמיתה אצל יעקב אבינו

ידועה דרשת הגמ' (תענית ה ע"ב), 'יעקב אבינו לא מת', 'מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'. מצד אחד, כמו שאומרת הגמ', מקרא מלא הוא: "וַיַּחְנְטוּ הָרַפָּאִים אֶת יִשְׂרָאֵל" (בראשית נ ב), ומצד שני, 'אמר ליה מקרא אני דורש, כו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'. בפשטות, יש כאן שתי דברים סותרים אחד לשני. אך ברור הוא שבכל סתירה, יסוד שני הדברים הוא אחד.

ועומק ההגדרה היא, 'הוא בחיים' עד כמה ש'זרעו בחיים', כלומר, הוא לא קיים כמציאות לעצמו, שבאמת את 'גופא' דיליה, עצמותו של יעקב, שהוא בבחינת 'גופא', באמת חנטו - "וַיַּחְנְטוּ הָרַפָּאִים אֶת יִשְׂרָאֵל", הניחוהו בארון במצרים, ולאחר מכן העלוהו לארץ ישראל - הוא הסתלק, ואם כן, מה שיש ממנו, זהו מה שהוא 'היכי תימצי' להביא לשלב הבא - זהו 'מה זרעו בחיים, אף הוא בחיים'.

זהו הציור שמציירים חז"ל, שבחינת 'צער גידול בנים', התגלתה בעיקר אצל יעקב אבינו, מתוך שלושת האבות. בי"ב שבטים, היה גילוי של צער גידול בנים, "הִיִּיתִי בַיּוֹם אֶכְלָנִי חֶרֶב וְקֶרַח פְּלִילָה וַתִּדָּד שְׁנַתִּי מֵעֵינַי" (שם מ לא), כל המעשה שהיה אצל לבן, היה בגדר חלק מגילוי של הי"ב שבטים שיעקב אבינו מוליד. ועומק גדר הדברים הוא, כאמור, שכל מציאותו של יעקב, שהוא מביא לידי משהו אחר - 'מה זרעו בחיים, אף הוא בחיים'.

בפנים הללו, 'צער גידול בנים' עניינו, שהקיום של האדם הוא לצורך מה שבא לאחר מכן. זהו הגילוי שמתגלה אצל יעקב אבינו, שברוב ככל ימיו, נאמר עליהם (שם מז ט): "מָעַט וְרָעִים הָיוּ יָמַי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵגוּ אֶת יָמַי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתַי", כל הצרות שהיו אצל יעקב אבינו, זהו ה'היכי תימצי' שיעקב אבינו מביא לידי מציאות של שלב הבא. זו ההגדרה שנקראת יעקב אבינו, "וַיִּדּוּ אַחֲזָת בַּעֲקֵב עֶשָׂו" (שם כה כו), שעל שם כן קרא שמו 'יעקב', הוא נקרא יעקב ביחס לכך שידו אוחזת ל-משהו אחר, ל-תפיסה אחרת, הקיום הוא קיום ביחס

ל-משהו אחר. וזהו לשון 'עקב', בגלל, דבר שגולל ומביא לדבר אחר.

'עבר' מלשון מעבר

כפי שנתחדד, תפיסה זו, שדבר קיים ביחס למשהו אחר, זוהי התפיסה של מיתה. וכמו כן, תפיסה זו, היא הנקראת 'עבר'.

מחד, 'עבר' עניינו, שהדבר היה - ואיננו. אך בלשון הקודש 'עבר' משמש גם מלשון 'מעבר' לשלב הבא. ובעומק, זה היינו הך, כל 'עבר' הוא 'מעבר' למציאות שתבוא לאחר מכן. זהו בחינת 'עובר במעי אמו', הוא נמצא במקום של 'מעבר' מהעולם העליון - לעולם התחתון, זהו ה'פרוזדור', מקום העיבור, במקום המעבר שבתוכו הוא נמצא.

ומצד כך, הגיהנם גם כן נקרא "יום עֲבָרָה הַיּוֹם הַהוּא" (צפניה א טו), כדר־ שת חז"ל (ב"ב י ע"ב): 'אין עברה אלא גיהנם', הוא מעבר לצאת משם, "מוריד שְׁאוֹל וַיַּעַל" (שמואל א ב ו), יורדים ועולים משם.

עומק האבילות - על תפיסת האב-ל

מעתה, לפי מה שנתבאר, ביחס לסוגייתנו - סוגיית האֵבֶל, נבין ברור את עומק ההגדרה.

בכל אבלות שהאדם מתאבל, הוא לא מתאבל רק על מה שהאב מת ב'פועל' - זו האחרית של הדבר. אלא, האבלות של האדם היא על עצם כך שכל הגדרתו של האב הוא אב-ל. ולכן, מי שראוי להתאבל, זהו מי שביחס אליו המת היה אב - שזהו הבן. כי מה שנשאר מן האב, כל קיומו הוא זרעו שיוצא אחריו, ה'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים' זהו מה שנשאר, ואזי במיתת האב מתגלה שכל קיומו לא היה אלא 'כמעבר בעלמא' לצורך מי שיבוא אחריו, על זה חלה נקודת האבילות.

ולכן, בעומק, אבילות זו היא לא רק בשעה שהאב מת, אלא, זו אבילות על עצם התפיסה שנקראת אב-ל. אלא, שכל זמן שהאב חי, כלפי חיצוניות נראה שיש לו 'קיום לעצמו', יש לו מציאות לעצמו, אבל כאשר האב מת, אזי מתג־ לה באופן חושי וברור שכל מה שעלה ממנו זוהי המציאות של 'בניו', זה מה

שנשאר, אם זה בניו כפשוטו, ואם זה 'תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים' (ב"ר ל ו), שזהו יחס נוסף, יחס של 'בניו'.

ומצד כך, עומק ההגדרה של מציאות האב, היא היא תפיסת המיתה שקיימת במציאות האדם. כאשר מבינים מהי המציאות של המיתה שקיימת בעצם התואר 'אב', על זו חלה האבילות, על האב-ל.

גדר רב המלמד חכמה - קיים כשלעצמו

לפי זה, נבין כעת מהו הגדר של הנחמה.

המילה 'אב' בלשון הקודש, יש לה אופני התחלפות. היא מורכבת מהאותיות א' - ב', ומצד אותיות אהו"י בומ"פ, האות א' מתחלפת באות ה', והאות ב' מתחלפת באות ו'. וכן, גם ההיגוי שלהם קרוב אהדדי - אותיות ה' ו' מרכיבות את המילה הוה, והיגוי המילה אב והיגוי המילה הוה קרובים בלשון הקודש.

כעת נבין ברור, כיצד השורש של מקום ה'אב' הוא במקום ה'הוה'.

יש בן המתאבל על אב, ויש עוד סוגיא מעין כך - 'המלמד בן חבירו תורה, כאילו ילדו' (סנהדרין יט ע"ב), אמנם, בין תלמיד לרב אין גדר אבילות גמורים, אך ישנו דמיון כאן בין אב לבן לבין רב לתלמיד.

ונתבונן, מהו ההבדל העצמי בין אב ובן, לרב ותלמיד.

רב ותלמיד עניינו, הרב - מלמד חכמה, בבחינת 'חכמה' - מה שקיבל מרבו, לעומת 'בינה', שזהו מבין דבר מתוך דבר מעצמו. וכיון שחכמה גדרה 'מה שקיבל מרבו', לפי זה נבין, שהשם תואר 'חכמה' שהיה מעיקרא והשתנה שמו והפך להיות 'אב בחכמה', כנ"ל, אך אצל הרב עצמו עדיין נשאר שם תואר 'חכמה', "הַחֲכָמָה תִּתֵּיָה בְּעֶלְיָהּ", משא"כ אצל התלמיד.

ולכן, רב שמלמד תלמיד, החכמה אמנם גם משתלשלת לתלמיד, אך 'אין מלוין לו לאדם בשעת מיתתו לא כסף ולא זהב, ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים', ובדקות, ה'מעשים טובים' עצמם הם 'עבר', הם נגמרו, אלא שהאור הרוחני הנולד מהם, בבחינת 'שכר מצוה מצוה', הוא הנשאר, אך ה'תורה', היא עומדת בעינה, והיא מלווה אותו כפשוטו.

ואם כן, על אף ששם תואר 'חכמה' הראשון, השתנה שמו לשם תואר 'אב', כמו שנתבאר לעיל, אך עדיין נשאר ה'ניצוץ הראשון' של השם תואר חכמה. היכן - באב המלמד את בנו תורה, או ב'כל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו', ברב המלמד תלמידים תורה, שזהו הגדר של 'חכמה - מה שקיבל מרבו'.

ולפיכך, עומק ההגדרה היא, ביחס לרב ותלמיד, שהרב לא קיים רק ביחס למציאות של התלמיד, אלא הוא קיים כמציאות לעצמו, 'כיון שעמל בה נק' ראת על שמו' (ע"ז יט ע"א, ועי' רש"י שם), שזוהי ההבחנה שנאמר עליה "וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה" (תהלים א ב), היא הופכת להיות עצם מעצמו דיליה, והוא גם מלמד אחרים, אך החכמה היא חכמה כמציאות לעצמה. ואם הרב מת - הגוף של הרב מת, אך חכמתו - לעולם לא מתה.

גדר ההבדל בין אב ובנו ורב ותלמיד

מעתה, הגדרת הדברים בהבדל בין אב לבנו ורב ותלמיד - ברורה היא.

במציאות של אב, הכח שהוליד, זהו כח חומרי, ובאמת הכח הזה - מת. אך ברב ותלמיד, הכח שממנו הוא 'רב' - לא מת, ההשכלה, החכמה, שהיא כח הדבר של הרב - אין בו מיתה. ההתלבשות של השכל האנושי, ההתלבשות של הגוף, באמת נסתלק, וכן הפה שממנו הוא ינק תורה - הסתלק, אך אף זאת, לא הסתלק לגמרי, כדברי חז"ל (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ז): 'צדיקים אין עושין להם נפשות, דבריהם הן הן זכרונם', ואזי, כדברי דוד המלך (תהלים סא ה): "אֲגִנֶּה בְּאֶהְלֵךְ עוֹלָמִים", כמו שאומרת הגמ' ביבמות (צו ע"ב) כידוע, כיצד האדם דר בשני עולמות בבית אחת - בשעה שאומרים דבר תורה, שמועה מפיו בעולם הזה, אזי שפתותיו דובבות בקבר, כלומר - הוא חי. ואם כן, אפילו הפה שמקבלים ממנו תורה, נאמר עליו 'שפתותיו דובבות בקבר'.

זהו מקום הנחמה.

קטן היודע לדבר, אביו מלמדו "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו ד), "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה" (דברים לג ד), כדברי הגמ' (סוכה מב ע"א), ואמו מלמדתו - "שְׁמַע בְּנִי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל תִּטַּשׁ תּוֹרַת אֲמִיךָ" (משלי א ח) - 'תורת אם'. יש את הציור השלם, שנקרא 'אביו והוא רבו' (עי' ב"מ לא

ע"א), אך גם אם אביו אינו רבו, אך בכל אב יש צד מסוים שהוא מלמד את בנו חכמה, וצד זה, זהו מקום הנחמה שנשאר מן האב.

עד כמה שההתלבשות היא מציאות של חומר, במיתת האב, החומר הופך להיות עבר, דרך מעבר בעלמא, וזה ה'אָבֶל', אב-ל, מציאות של אבילות. ובדקות, גם כלפי רב יש סוג מסוים של אבילות כזו, כי סוף כל סוף הייתה כאן התלבשות של גוף. אך עיקרו של הרב, הוא במדרגת החכמה, כמו שנתבאר, וכשהוא חי במדרגה של חכמה, הגדרת הדבר הוא, שהמציאות הזו היא עדיין בגדר "הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעָלְיָהּ", היא עדיין ממשיכה להחיות את הדבר.

חלקי החכמה מהאב - חלקי הנחמה של החיים

אם כן, חלקי חכמה הללו שקיבל מן האב, הם חלקי הנחמה של החיים.

"טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בְּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל הָאָדָם וְהָחַי יִתֵּן אֶל לְבָבוֹ", מהו "וְהָחַי יִתֵּן אֶל לְבָבוֹ", כפשוטו, זוהי התעוררות, שבבית האבל החי יתעורר מהו סוף כל האדם. אך בעומק יותר, מונח כאן הגדרה שונה לחלוטין. "הָחַי יִתֵּן אֶל לְבָבוֹ" את הדבר המחיה, ומהו הדבר המחיה - "הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעָלְיָהּ".

כלומר, מה נעשה כאן במציאות של "לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבֶל" - שהחי נותן אל לבו מה הם חלקי החכמה שהוא קיבל מלמעלה - מאביו. בין אם הוא קיבל הנהגות טובות, בבחינת 'אלמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה' (עירובין ק ע"ב), שזוהי 'חכמה תתאה', וקל וחומר אם הוא זוכה לקבל מאביו 'חכמה עילאה'.

האדם צריך לגעת לפחות בנקודה אחת של חכמה, שהוא קיבל מאביו, וחלק זה, זוהי נחמתו, זהו החלק 'שלא מת'.

חלקי החכמה שקיבל יוסף מיעקב - נחמתו

אצל יעקב אבינו ביחס ליוסף נאמר (בראשית לז לז-לח): "וַיִּתְּאָבֶל עַל בְּנוֹ יָמִים רַבִּים, וַיֵּמָאן לְהִתְנַחֵם", וחז"ל דורשים (ב"ר פד ח) על הפסוק (בראשית לז ג) "וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף", שכל החכמה שקיבל יעקב משם ועבר, הוא

מסר ליוסף. ולכן, בעומק, משם נעשתה המציאות של "וַיִּמָּאן לְהִתְנַחֵם", כי הקשר ביניהם היה קשר של חכמה באופן של 'שם' ו'עבר', והיינו שהעביר כל מה שקבל משם לשם, וזהו 'שם' ו'עבר', והבן. ולתפיסה זו לא היה לו נחמה.

כפשוטו, 'גזירה על המת שישתכח מן הלב' (ברכות נח ע"ב), ויוסף לא השתכח מלבו של יעקב, כי יוסף לא מת. אך יש להקשות, היא גופא, האם יעקב אבינו לא ידע את הסימן הזה - בוודאי שהוא ידע, ואם כן, הרי יש לו ראייה שיוסף לא מת. כפשוטו, התשובה לכך, שלכן באמת נאמר בו: "וַיִּמָּאן לְהִתְנַחֵם", אמנם, הרי יעקב אבינו אומר "חַיָּה רָעָה אֶכְלָתָהּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף" (שם לג לז), דהיינו, שהוא סבור שיוסף מת. אלא שבעומק ההגדרה היא, שהיה ביניהם גם יחס של חכמה, כמו שנתבאר לעיל, וביחס הזה, אין מציאות של מיתה. ובבחינת 'ומתלמידי יותר מכולם' (תענית ז ע"א), כביכול, יוסף מלמד את יעקב אבינו, בהתהפכות שבדבר, כשם שתחלה יעקב כלכל את יוסף י"ז שנה, ואח"כ במצרים כלכל יוסף את יעקב י"ז שנה, כן היה בדברי תורה, שתחלה יוסף מקבל מיעקב, ואח"כ יעקב צריך לקבל מיוסף, וחלק זה שצריך לקבל מיוסף ועדיין לא קבלו, ע"ז לא התנחם.

חכמה - חיים במציאות של הוה

נבין את עומק נקודת הדברים.

מצד תפיסת האבילות, האדם חי בעולם של עבר - הוה - ועתיד. תפיסה זו, כפי שנתבאר, היא גופא תפיסת האבילות. לעומתה, התפיסה של הנחמה, הינה במקום של חכמה, במקום שהאדם חי את מציאות ההוה.

רוב מחשבותיהם של בני אדם, עסוקים או בעבר או בעתיד. הם עוסקים או בדמיונות של מה שהיה, או במה שהם צריכים לעשות בעתיד, או ב'דמיונות' של מה שהם צריכים לעשות בעתיד. ומצד כך, רוב ה'הוה', עובר אצלם על מציאות של עבר ועל מציאות של עתיד.

זה נקרא 'חטא עץ הדעת'. ה'דעת' של ה'עתיד', ה'עברה' שזהו הגיהנם של ה'עבר', ואדם מאבד את ה'הוה', מכח היחס למציאות של העבר, והיחס למציאות של העתיד. אולם, ההידבקות למציאות הנחמה, למציאות החיים, זהו

שהאדם חי את מציאות ההוה. וכלי זה, הינו אחד מהכלים העמוקים ביותר
בנפש, לחוש את מציאות הבורא.

כח ההוה שבנפש - כלי לחוש את הבורא ית'

ונתבונן - מהו העומק הנורא שמחמתו האדם לא חש את מציאות הבורא.
נעמיד פנים אחד יסודיות לסוגיא, ביחס לענייננו.

הקדוש ברוך הוא, נקרא בשם הוי"ה. בהגדרה החיצונית, שם הוי"ה, זהו
היה - הוה - ויהיה. אך בהגדרה הפנימית, כמו שאומר הלשם, כידוע, אין
כוונת הדבר בלבד שהוא היה בעבר, והוא נמצא בהוה, והוא יהיה בעתיד,
אלא, שם הוי"ה עניינו שמציאותו 'אינה תלויה בשום דבר', וממילא, הוא לא
תלוי במערכת שנקראת 'זמן' - שהיא עבר הוה ועתיד.

זו כוונת הדבר שהוא היה הוה ויהיה, לא שהוא נמצא בעבר, ונמצא בהוה,
וימצא בעתיד, אלא היותו היא הויה מוחלטת, הויה נצחית, שאינה תלויה
בשום דבר, וממילא, היא אינה תלויה גם בזמן. ובהגדרה המוחלטת, הוא הוה
תמיד. זהו שם הוי"ה - הוה תמיד.

ומצד כך, אם כן, הבורא עולם - הוה תמיד, אבל אנחנו, בתור היותינו נב־
ראים, היה זמן שלא היינו, ויש זמן שלא נהיה, ולפיכך, יש לנו מהלך שנקרא
'עבר - הוה - ועתיד'.

כח זה, זהו הכח שמונע מהאדם לחוש את מציאות הבורא יתברך שמו.

אם האדם דבוק יותר ויותר במציאות ההוה, וכמובן, לא ההוה של העולם
הזה, כי זה אינו אלא דמיון, כי אינו הוה ממש אלא דמיון של הוה, אלא ההוה
של החכמה, ששם זו איננה מציאות של עבר ועתיד, כמו שנתבאר בהרחבה
במהלך הדברים עד השתא, אזי, האדם חי בעולם של מציאות של הוה, וככל
שכח ההוה חזק יותר בנפש, אזי האדם יותר ה'הוי דומה לו' - לבורא.

מתחילה, האדם חי בחיצוניות של 'עבר - הוה - עתיד', והבורא, כביכול
כולו מציאות של הוה, ואם כן, הם אינם דומים אהדדי, ולכן ה'אור' - אורו
יתברך שמו, לא מתגלה ב'כלי' - באדם, בשלימות.

אך ככל שהאדם חי מציאות של 'עבר הוה ועתיד' במהלך של 'הוה', כלומר, שכל דבר ודבר שהוא עוסק בו, הוא דבוק במה שהוא עוסק, שאלו הן חיי הוה, אזי הוא מעין הבורא יתברך שמו. הוא לא עוסק במה שהיה, הוא לא עוסק במה שיהיה, אלא הוא עוסק במה שיש. כמובן, יש זמן שהאדם עושה חשבון הנפש על מה שעבר, ויש זמן שהוא חושב מחשבות ומתכנן את העתיד, אך יסוד חייו בנוי על ההוה שבתוכו הוא נמצא.

בן עולם הבא - החי במדרגת הוה

אדם כזה, המחיצה בינו לבין הבורא - הולכת ומסתלקת, והוא נקרא 'בן עולם הבא'. מיהו 'בן עולם הבא' - מי שהעתיד אצלו הוא במדרגה של הוה, הוא נקרא 'בן עולם הבא'.

בהגדרה החיצונית, אדם שמעשיו, מידותיו, וכל חלקי נפשו מתאימים לעולם הבא, הוא נקרא 'בן עולם הבא'. אך בהגדרה העמוקה יותר, 'בן עולם הבא' נקרא כך מחמת שכל העולם הבא, שזהו מה שעתיד לבוא, נמצא אצלו בהוה, שהרי אצלו אין עבר, הוה ועתיד, אלא הכל הוה. זה הגדרת 'בן עולם הבא'.
מדרגה זו - זוהי הנחמה.

ונבין עמוק: האב - הלך לעולם הבא, הבן - נמצא כאן בעולם הזה, ואם כן, הם נפרדו אחד מהשני. אולם, כל זה אמור כאשר יש עבר - הוה - ועתיד, ואזי יש עולם 'הבא'. אך כאשר חיים באופן שהכל הוה, אזי האב לא שם - והבן כאן, אלא, שניהם נמצאים יחד באותו מקום - זוהי פנימיות הנחמה.

דביקות בחכמה - דביקות בהוה

כאשר האדם דבק יותר בחיים האמיתיים - בחיי החכמה, 'זאת התורה לא תהא מוחלפת', אזי הוא דבוק כל הזמן במה שהוא עושה. בחיצוניות, זהו כח שליטה של בעולם המעשה, שהאדם לא עובר מענין לענין, אלא דבוק במה שהוא עושה, דבוק בהוה. בכח המידות, בהרגשה, הוא עושה את הדברים מתוך חשק פנימי של חיבור. ויתר על כן, בכח המחשבה, המחשבות, פחות ופחות הולכות ושטות למקום של עבר ועתיד, אלא, הוא נמצא במה שהוא

עוסק, אם זה במצוה, או בחלקי התורה שבהם הוא עוסק, שם מחשבתו, שם הוא נמצא, שם האדם חי מציאות של הוה.

ככל שהאדם דבוק יותר במקום הזה, אזי מציאותו איננה 'אב', אלא מציאותו היא חכמה, וכל מעשיו הם בגדר 'תלמיד ורב', ולא בגדר 'אב ובן'. זהו "וְהָיָה יִתְנָן אֶל לְבָבוֹ", בדברי חיים, דברי חיים של "הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה", של "זאת התורה לא תהא מוחלפת", של דבר שהוא תמיד מציאות של הוה.

בציור המעשי של הדברים, בנחמה על האבילות, יש זמן של שלושה ימים לבכי, יש את ז' ימי אבילות, ויש את השלושים יום. שלושה ימים לבכי הראשונים, רמוזים בא'-ב' שבאָבֶל [א'-ב' גימט' שלוש], השלושים יום רמוזים בל' שבאָבֶל. ומהי הגדרת האבילות - שלבים ב"וְהָיָה יִתְנָן אֶל לְבָבוֹ", לגלות את חלקי החכמה שהוא קיבל מאביו (וכנ"ל, אף חכמה תתאה בעולם המעשה בכלל זה), כל ניצוץ של חלקי חכמה - זוהי נקודת הנחמה.

אחר מיטתם של אלו שהלכו לבית עולמם, נהגו לספר מעשים טובים. ישנו אופן, שזהו בשביל ללמד עליהם זכות. אך בעומק, סיפור מעשיהם הטובים הוא על מנת ללמוד ממעשיהם, כלומר, להפוך אותם לרב, לא לדבוק בהם במדרגה של 'אב ובן' בלבד, אלא להופכם למדרגת רב ותלמיד. ואם כן, זהו עומק הנחמה.

ובעומק, ככל שהאדם עצמו חי את חייו בהוה, שאזי הוא חי חיי חכמה, ולא רק 'חיי אב', אזי זהו לא רק ה'אברך' שבדבר, 'אב בחכמה' ביחס לאחרים בלבד, 'אב לפרעה', אלא זוהי מציאות של חכמה כמציאות לעצמו, וגם לאחרים. וזוהי תכלית שלימות הנחמה - "וְהָיָה יִתְנָן אֶל לְבָבוֹ"

להצטרפות
לרשימת העלון
ולכל ענייני העלון
bilvavi231@gmail.com
052.763.8588

הפצת ספרי קודש
רח. דוד 2, ירושלים
02.623.0294
ספרי אברומוביץ
רח. קוטלר 5, ב"ב
03.579.3829

רכישת ספרי הרב: ספרי אברמוביץ
משלוח ברחבי העולם
03.578.2270
ספרי מאה שערים
רח. מאה שערים 15, ירושלים
02.502.2567

כ"י מציון תצא תורה

תשעה באב

מחשבה
ערך
אבל

תשפ"ג

ממחבר סדרת הספרים
בלבבי משכן אבנה

אָבֶל

א

(ברכות, מד, ע"ב) שהאבל צריך שמירה, לפי שאין בו התורה המגינה עליו, שנאמר (משלי, ו, כב) בהתהלךך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, עכ"ל. וקרוב לכך מבואר בשל"ה (שמות, שובבי"ם, ת"ת, אות ו') וז"ל, המתין בשעה שיעקב יפסיק מן התורה, כי מלאך המות שרו של עשו אין לו שליטה בעת עסק התורה, כעובדא דדוד המלך (שבת, ל, ע"ב), וכעובדא דרב חסדא (מכות, י, ע"א), וכשיקרבו ימי אבל, ואבל אסור לעסוק בתורה (מו"ק, טו, ע"א), אז אזדווג לו, עכ"ל. וקרוב לכך כתב בהעמק דבר על אתר וז"ל, יקרבו ימי אבל אבי - ויהא ריע מזליה (ועי"ז ישלוח עשו על יעקב), משא"כ עשו שאינו הולך ע"פ התורה ולא חלה עליו אבילות, עכ"ל. ולדבריו ריע מזליה תלוי בדיני אבלות, והוא חידוש.

ודייקא נאמר לשון אבלות פעם ראשונה בתורה ביחס ליצחק, כי יצחק אותיות קץ-חי, והיינו הקץ לחיים, שהוא המוות. וכפשוטו זה אבילות על יצחק. אולם במלבי"ם כתב על אתר וז"ל, ויאמר עשו בלבו - לנקום בין מאביו (שנתן הברכה ליעקב) בין מיעקב ע"י שיהרוג

בראשית, כז, מא - וישטם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, ויאמר עשו בלבו, יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. וכפשוטו (עיין שפתי חכמים, אות צ), זהו חלקו של עשו מכיבוד אב, שלא להורגו. אולם אמרו (שמ"ר, א, א) שתאב מיתת אביו. וכן אמרו (תנחומא, תולדות, ט) ובלבו היה אומר מתי ימות. ויתר על כן אמרו (ב"ר, וישלח, עה) ימות אבי לא אמר, אלא יקרבו ימי אבל אבי, שאמר אקרב אכלו של אבא.

וכתב בכלי יקר על אתר וז"ל, תלה הדבר בימי אבל, לפי שאבל אסור לעסוק בתורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ויצחק אמר והיה כאשר תריד, דהיינו בזמן שלא יעסקו בתורה, ופרקת עולו, וא"כ באבלו ודאי לא יעסוק (יעקב) בתורה, ולא יהיה לו כדבר המגין עליו, ואז אהרגה את אחי. ומטעם זה אמרו

שמלותיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים. ואמרו חז"ל (ב"ר, פד, כ) אלו כ"ב שנה. ושורש של המילה בכי, בכה, כ"ב. ולכך אלו מנין של שני אבילות. וכמ"ש (מו"ק, כז, ע"ב) שלשה לבכי, ושבעה לאבילות. ואצל יעקב היה הבכי כ"ב שנה. ועיין גור אריה (פסוק לה).

ואמרו (פסיקתא זוטרית, וישלח, לד, כה) כ"ב שנים נכסה יעקב אבינו מאביו (ולא קיים כבוד אב ואם), וכנגדן נכסה יוסף מאביו, בלוש ותשכח, עיי"ש. וכ"ב שנים הללו הם השנים שיצא מביתו שברח מעשו לשאת נשותיו במצות אביו ואמו. וכבר דנו בכך המפרשים שהרי גם יציאה זו הייתה מצות כיבוד או"א.

ואמרו (ילק"ש, וישלח, רמז קלה, ד"ה ויהי) ורחל ולא נשאו בנות כ"ב שנים. ולכך נצרך לצאת עבורם כ"ב שנה, והבן. והנה השבטים, בניהם, יוסף מת ראשון ולוי אחרון. עיין רש"י (שמות, ו, טז). ואמרו (שכל טוב, שם) ולוי חיה אחר מות יוסף כ"ב שנים. ובעומק אבלו של יעקב על יוסף כ"ב שנה, שורשו בכך שיוסף נתקצר ימיו מאחרון שבאחיו כ"ב שנה, והבן.

אולם תחלה סבר יעקב שיהא כל ימי

את יעקב, ואביו יתאבל עליו, שעז"א יקרבו ימי אבל אבי, שבקרוב יתאבל על יעקב, עכ"ל (ועיין רמב"ן ורבינו בחיי על אתר שביארו שפחד עשו להרוג את יעקב בחיי אביו שלא רק שימנע ממנו ברכה, אלא ח"ו אף יקללו). ולדברי המלבי"ם זהו אבל שיצחק עצמו מתאבל על בנו. ולפ"ז אבל, אב-ל, והיינו שהאב עצמו מתאבל.

ובדקות יותר, שורש באבילות שנתאבל יצחק במיתת אביו אברהם. ועיין זוה"ק (ח"א, קלט, ע"ב) שאמרו, ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף, א"ר אלעזר, ויזד יעקב, הא אוקמוה דהא בגין אבילותא דאברהם הוה. אבל ויזד יצחק נזיד מבעי ליה, אלא ויזד יעקב נזיד, דאיהו הוה ידע עקרא דיליה, בההוא סטרא דאתדבק ביה, ובגין כך עבד תבשילין סומקין. עדשים, תבשיל סומקא, דתשבילא דא מתבר חילא ותוקפא דדמא סומקא, בגין לתברא תוקפיה וחיליה, ובגין כך עבד ליה בחכמתא כההוא גוונא סומקא. והבן שזהו כח יצחק, סומקא, ולכך בו "שורש" האבילות.

ב

בראשית, לז, לד - ויקרע יעקב

כאשר יש צמצום, האבל מתהפך לטובה, ודו"ק).

ג

בראשית, נ, י - ויעש לאביו [יוסף
ליעקב] אבל שבעת ימים, וירא יושב
הארץ הכנעני את האבל בגרן האטד
ויאמרו אבל כבד זה למצרים, על כן קרא
שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן.

ואמרו (שבת, קנב, ע"א) א"ר חסדא,
נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה,
שנאמר ונפשו עליו תאבל, וכתוב ויעש
לאביו אבל שבעת ימים.

ואמרו (ירושלמי, מו"ק פ"ג, ה"ה)
מנין לאבל מן התורה שבעה, ויעש לאביו
אבל שבעת ימים. ובבבלי דידן (מו"ק, כ,
ע"א) אמרו, מנין לאבילות שבעה, דכתיב
והפכתי חגיכם לאבל, מה חג שבעה, אף
אבילות שבעה. ובמדרש (ב"ר, ויחי, ק, יג)
אמרו, ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולמה
עושין שבעה, כנגד שבעה ימי המשתה,
אמר להם הקב"ה, בעוה"ז נצטערתם עם
הצדיק הזה ושמרתם לו אבל שבעת ימים,
לעוה"ב אני מחזיר אותו האבל לשמחה,
שנאמר (ירמיה, לא, יב) והפכתי אבלם
לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. וזה

חיוו אבל, וכמ"ש (וישב, לו, לה) ויקומו
כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם
ויאמר כי ארד אל בני אבל שאלה. וכתב
רבינו בחיי (שם) וז"ל, כלומר באבל
אקבר, ולא אתנחם כל ימי חיי. ובמדרש
(תנחומא, ויגש, ט) שאולה, לפי שהיה
בטוב שלא ימות אחד מהם בחייו, וכאשר
יוסף היה נאבד בחייו, פחד לנפשו מעונש
גיהנם, לפי שהיה זה מעיד על רשעו,
שאילו היה זכותו שלם לא ימות אחד
מבניו בחיים, עכ"ל. והיינו שלא רק שיהיה
אבל כל ימי חיותו כאן בעוה"ז, אלא
ימשיך אבילותו לגיהנם הנקרא "שאול".

והנה מדור שישי בגיהנם נקרא
"שאול", כמ"ש (שמואל, א, ב, ו)
מוריד שאול ויעל, ונקרא שאול מלשון
שנמצאים שם לזמן שאול [משא"כ מי
שיוורד למדור תחתון יותר הנקרא אבדון].
וזהו אבל שאלה. כי נקרא אבל מלשון
אבילות, וכן נקרא אבל מלשון אבל שרה
אשתך יולדת לך בן (בראשית, יז, יט).
וזהו פעם ראשונה שנאמר בתורה לשון
אבל, וזהו תיקון האבילות, מלשון אבל,
ברם, קושטא שנתהפך הדבר לטובה,
והבן היטב (ולהלן יבואר שאבל, ברם, הוא
בחינת הגבלת השמחה, וזה וזה אמת. כי
בשורש יש שמחה, והאבל מגבילו. אולם

אבל, ודו"ק. וכמ"ש (בראשית, ז, י) ויהי לשבעת הימים ומי המבול על הארץ. ושורשם ימי אבלות של הקב"ה על עולמו, ונתלבשו בימי אבלו של מתושלח, כמ"ש (סנהדרין, קח, ע"ב) ויהי לשבעת הימים וגו'. מה טיבם של שבעת הימים, אמר רב, אלו הם ימי אבלות של מתושלח, ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות. מתושלח, מתושלח, מת-שלח. ועיין ירושלמי (מו"ק, פ"ג ה"ה).

וכן נגלה אצל יעקב דייקא אבל של ז' ימים, כי יעקב בחינת דמות תם חקוקה בכסא, בבחינת נעשה אדם בצלמנו כדמותינו, מעין צלם של מעלה כביכול, ודומה לבוראו, אף בשבעת ימי האבלות, והבן.

T

שמות, לג, ד - וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו מעליו.

ופירש האבן עזרא (שם) וז"ל, עדיו - מיני תכשיטין, לפי שנהגו אבילות, כדכתיב ולא שתו איש עדיו מעליו, שהרי אמר להן לקמן הורד עדיך, עכ"ל. וכן הוא ברמב"ן שם (פסוק א'). ועיין כלי יקר על אתר.

עומק התיקון של אבלות, שיהפך ליו"ט ושמחה. וכנודע שלכך נמצאים עיקר הלכות אבלות במסכת "מועד" קטן, כי בפנימיותו הוא מועד. וכן ת"ב נקרא מועד, כמ"ש קרא עלי מועד לשבור בחורי.

ועוד אמרו (ב"ר, ויחי, צז, נ, י) ויעש לאביו אבל שבעת ימים, וכו', אמרו רבותינו, שבעת ימים מנין, מדכתיב ומפתח אהל "מועד" לא תצאו שבעת ימים (ויקרא, ח, לג), לפיכך ויעש לאביו אבל שבעת ימים. וכמו שלא יצאו מפתח אהל מועד, כן אבל אינו יוצא מביתו. וכן אמרו שם במדרש (קא) ר' יוחנן מייתי לה מהכא, אל נא תהי כמת (במדבר, יב, ד), אלא תסגר ז' ימים, מה ימי הסגר ז' אף ימי אבל ז'. אולם לשון נוסף אמרו שם, מה אתם נמשחתם בשמן ז' ימים (בבימה"ק, ויקרא, שם), אף אתם שמרו לאחיכם ז' ימים. ובעומק מאירים את אור משיחת ז' ימים באבלות, ודו"ק.

ושורש האבלות ז' ימים, בו ית"ש, כמ"ש (שם) דאמר ריב"ל שבעה ימים נתאבל הקב"ה על עולמו. וכמ"ש (ב"ר, בראשית, כז, ד) דאמר ריב"ל, שבעה ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם שלא יביא מבול לעולם. מבול קרוב לשורש

וכן ברע"ב (פסוק ה'). ואמרו (כתובות, ג, ע"ב) הרי שהיה פתו אפוי וטבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה, מכניסין המת לחדר, ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובוכל בעילת מצוה ופורש, ונוהג שבעת ימי המשתה, ואח"כ שבעת ימי אבלות, וכו', ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל ל' יום. ופרש"י, מפני אבלות. הרי מבואר שמדין האבלות להימנע מתכשיטין. ועיין רא"ש שם (סימן ו').

והנה שורש האבלות, כאשר נקנס מיתה לעולם ע"י חטא אדה"ר. ואמרו (ע"ז, ה, ע"א) ר' יוסי אומר, לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שנאמר אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם, חבלתם מעשיכם, אכן כאדם תמותון. וחבלתם מעשיכם, היינו ע"י חטא העגל. ועל העגל כתיב (שמות, לב, ג) ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל אהרן, ויקח מידם ויצר אותו בחרט ויעשהו עגל מסכה וגו'. והרי שהתכשיטין שורש כל עשיית העגל שעל ידו נקנס מיתה. ולכך באבלות אין לובשין תכשיטין, וברור.

והנה העגל נעשה מתכשיט של און, כמ"ש ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב

אשר באזניהם [ועיין מהרש"א (שבת, סד, ע"א) וז"ל, בתכשיט נזם, מצינו נזם באף ומצינו נזם באוזן, עכ"ל]. וכאשר נתנו את התכשיט של האון ונתנהו לעגל, נעשה פגם באון עצמה, ודו"ק. שנעשית בבחינת חרשת, מעין מ"ש און ששמעה בהר סיני כי לי כל בני עבדים והלכה ומכרה את עצמה תרצע, מעין כך הנפילה ממדרגת מ"ת ע"י חטא העגל הוא נפילת האון, בבחינת העדר שמיעה, חרשות. וכבר אמרו (ב"ק, פה, ע"א) חרשו נותן לו דמי כולו. והוה מעין מיתה. כמ"ש המהר"ל (ויקרא, יט, יד) וז"ל, שהחרש כאילו מת, שהרי אמרינן חרשו נותן לו דמי כולו. ובעומק הסרת התכשיטים של האבל שורשו בתכשיט של האון. ובתיקון כתיב (משלי, כה, יב) נזם זהב וחלי כתם מוכיח חכם על און שמעת. ודו"ק.

ה

במדבר, יד, לט - וידבר משה את הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאוד.

וכתב במשך חכמה על אתר וז"ל, עוד מצאנו בפרשת תשא (שמות, לג, ד) גבי עגל, "וישמע העם את הדבר הרע הזה

דרכי ציון אבלות. ועיקר האבלות שנחרב הבית וגלינו מארץ ישראל. וזהו ויתאבלו העם מאוד. כי אבלות פרטית הוא אינה 'מאוד', אולם כאשר זהו אבלות של הכלל, "העם", זהו אבלות מאוד. ולכך האבל יושב על הארץ, כי שורש האבלות הוא על הארץ, ארץ ישראל. וכתוב (ירמיה, כג, י) אבלה הארץ. וכתוב (ישעיה, ג, כו) לארץ תשב - ופירש הרד"ק שם וז"ל, שתהיה חרב, ויפלו חומותיה ובתיה ומגדליה לארץ. או פירוש לארץ תשב, על דרך משל דרך אבלות, כאלו תשב העיר לארץ על אנשיה שיצאו ממנה, כמו ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון, עכ"ל. וכן כתוב באיוב (ב, יג) וישבו אתו לארץ.

והגלות, הוא פיזור לארבע כנפות הארץ, ובגאולה כתוב (יחזקאל, ז, ב) בא הקץ על ארבע כנפות הארץ. וכמ"ש בתפלה, וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו. וכן בברכות ק"ש, מארבע כנפות הארץ. ועיין עטרת זקנים (או"ח, סימן ס', אות א').

I

דברים, לד, ח - ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו

ויתאבלו, התם שחזר בקב"ה, לכן לא סיפר להם, רק שמעו, לכן כתוב "הדבר הרע", דמשום דמרעה חוזר (ולכן כתוב ויתאבלו, ולא כתוב ויתאבלו העם מאוד). אבל הכא שלא חזר, שנשבע (פסוקים כא, כח, לה), וגזר דין שיש עמו שבועה אינו נקרא (ר"ה, יח, ע"א), ולכך דבר להם משה, משום שכל מה שדבר משה להם בשם ה', היה מוכרח להתקיים, אף לרעה, שכיון שע"י ניתן התורה באזהרותיה ועונשיה, כל דבריו חיים וקיימים, ולכך "התאבלו מאוד", עכ"ל. ובדבריו מבואר שכל אבלות אין בה אבלות גמורה, כי שמא יזכה לקום בתחיית המתים מיד עתה. אולם כאשר אין חזרה מהקלקול, כגון אלו שלא יזכו ח"ו לקום בתחיית המתים, זהו אבלות גמורה, ולכך יש להתאבל מאוד.

ואבלות זו היא אבלות ראשונה של כלל ישראל, כי קודם לכן היה אבלות פרטית [כי בעגל רובם לא מתו], ולא אבלות כללית. ובפשוטו, כי בגזרת דור המדבר שימותו במדבר כולם היו אבלים, רוב ככולו. ובעומק יותר, כי זו אבילות על אי כניסה לארץ ישראל, ולא רק אבלות על מיתה במדבר. וארץ ישראל היא מדרגת אבלות של הכלל, וכמ"ש (איכה, א, ד)

וגבי ר' אלעזר בן פדת (תענית, כה, ע"א), וזהו מספר ימין אמלא ואוצרותיהם אמלא, עכ"ל. והיינו כנ"ל שדבק בשלם ולא בחסר, וזהו שמראין לו הנעשה מכל מעשיו בכל ימי חייו, אוצר בגן עדן, חלקו בגן עדן, וזהו שמת מתוך דבקות בשלמות שמראין לו הנעשה מכל ימיו.

וכתב הרבינו בחיי (ויחי, ג, ד) וז"ל, ויעברו ימי בכיתו - מכאן שאין להתאבל לגדול שבישראל יותר מל' יום, שנאמר ויעברו ימי בכיתו. ומי לנו גדול ממשה, ולא בכו אותו רק ל' יום. וכתב בו ג"כ ויתמו ימי בכי אבל משה. והחכמים ז"ל (כתובות, קג, ע"ב) היו סבורים להתאבל על רבינו הקדוש שנה תמימה, עד שמצאו מקרא זה במשה, ויתמו ימי בכי אבל משה, עכ"ל.

והבן טעם האבלות ל' יום, כי ל' יום הוא מחזור מילוי הלבנה וחסרונה. והאבלות סוד חסרון הלבנה, אולם לאחר ל' יום ניכר שחזרה והושלמה לגמרי ואינו חסרון אלא כיסוי, וזהו מדרגת מספר ימין אמלא, כנ"ל, ודו"ק. וכך מבואר בצרור המור (וזאת הברכה) וז"ל, לא בכו על מיתתו, אלא לפי שנכסה מהם משה ולא ראוהו, בכוהו ל' יום, שאם היה האמת שמת,

ימי בכי אבל משה. ואמרו (מו"ק, כא, ע"א) אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין, משלישי ואילך ושלישי בכלל מותר להניח תפילין וכו'. אמר רב מתנה מ"ט דר"א, דכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה.

והנה אמרו (סוטה, יד, ע"ב) בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה. ואמרו (קידושין, לח, ע"א) ומנין שבשבעה באדר נולד משה, שנאמר ויאמר אליהו בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל לצאת ולבא, שאין ת"ל היום, מה ת"ל היום, מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש, שנאמר את מספר ימין אמלא (ועיין מזרחי, במדבר, כז, יב). ולכך נקרא "הילולא דצדיקא", כי נתקיים בהם את מספר ימין אמלא. והבן, כי אין מיתתם בבחינת "חסרון", חסר, אלא בבחינת מילוי, "אמלא", ודו"ק היטב. וזהו היפך רשעים שכתב בהם ושנות רשעים תקצורנה, והיינו שדבקים בחסר.

וכתב הבעה"ט (שמות, כג, כה) וז"ל, כשהצדיק נפטר מן העולם וממלא מספר ימיו מראין לו חלקו בגן עדן, כמו שמצינו גבי ר' אבהו (ירושלמי, ע"ז, פ"ג, ה"א),

וכתיב (ישעיה, סא, ג) לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר. וכתב הרד"ק שם וז"ל, כי מנהג האבל לשים אפר בראשו, עכ"ל. ועיין במה שאמרו גבי חתן (ב"ב, ס, ע"ב. תענית, טז, ע"א) מאי על ראש שמחת, א"ר יצחק, זה אפר מקלה שבראש חתנים, א"ל רב פפא לאביו, היכא מנח להו, במקום תפילין, שנאמר לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר. ופירש רש"י שם (תענית) והיכא מניחין תפילין, במקום שמוחו של תינוק רופף, עכ"ל (כמ"ש בעירובין, צה, ע"ב). והיינו שעיקר האבלות היא נפילה לקטנות המוחין, ובתפילין בהפך, מעלה מקטנות המוחין לגדלות המוחין, כנודע.

ולכך אמרו (מו"ק, טו, ע"א) אבל אסור בדברי תורה, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל דם. ואמרו (תענית, ל, ע"א) אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו, וכו', משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב. והיינו שמשמחי לב מפני גדלות המוחין. וכבר דנו הפוסקים מדוע אף תינוקות של בית רבן בטלים בו, אע"פ שאצלם הוה כתינוק הבורח מבית ספרו.

וכתב המאירי (מו"ק, טו, ע"א) וז"ל,

האיך בכו אותו ל' יום, וליעקב ע' יום, כי כל חייהם וימיהם וימי בניהם היה להם לבכות, אבל לפי שלא מת אלא שנכסה מהם, "ויתמו" ימי בכי אבל משה, אבל אם מת, עוד היום היה ראוי לבכות עליו, עיין שם בהרחבה.

I

ברכות, יא, ע"א – א"ר אבא בר זבדא אמר רב, אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהם פאר, שנאמר (יחזקאל, כד, יז) פארך חבוש עליך. ואמרו (מו"ק, טו, ע"א) אבל אסור להניח תפילין, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך, מכלל דכו"ע אסור. ואמרו (שם, כא, ע"א) לר' יהושע שאסור רק יום אחד, דכתיב, ואחריתה כיום מר.

וביאר הר"ן (על הרי"ף, סוכה, יא, ע"ב) וז"ל, דתפילין שאני [שפטור דייקא מתפילין], לפי שנאמר בהן "פאר", ואין ראוי לאבל שיכהן פאר, עכ"ל. וז"ל רש"י (ברכות, שם), וכיון דבעו פאר, ואבל מתגולל בצערו ב"עפר", אין זה פאר, עכ"ל. וביאורו, שהרי אמרו (סוטה, טז, ע"א) מצינו אפר קרוי עפר, ואבל שמתגולל בעפר, היינו שמתגולל באפר, ואצלו נהפך פאר לאפר, כמ"ש המהר"ל.

וכבר חלקו בענין זה ג"כ בשאר דברים, והוא שלדעת קצת אסור אף בקינות ודברים הרעים אע"פ שהותרו בת"ב, שבאבל הדבר תלוי "בשתיקה" [ולפ"ז הרהורו בד"ת בכלל בדברים הרעים, תלוי אם הרהור כדיבור דמי שנחלקו בו. ועיין קונטרס נועם מגדים לפמ"ג (בית הלוי, בהשמטות, דף מו, ע"א) שהתיר מחמת כן, וז"ל, אין מניעה אלא שמחה במענה פיו, עכ"ל. ועיין לקט יושר (ח"ב, עמוד צ"ג). והדברים ארוכים, ואכמ"ל], ובת"ב אינו תלוי אלא בצער, עכ"ל. ועיקר הצער, הוא קטנות המוחין. אולם באבלות סתם, העיקר שתיקה, כמ"ש (ברכות, ו, ע"ב) אגרא דבי טמיא, שתיקותא. והוא יסוד מוסד שגדר אבל "שאין לו פה", כמ"ש (ב"ב, טז, ע"ב). ומלבד כך באבל יש עוד דינים של ניוול ועוד, כמו שיבואר להלן אי"ה.

ח

ברכות, טז, ע"ב - רחץ בלילה הראשון שמתה אשתו, אמרו לו תלמידיו, למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ, א"ל איני כשאר בנ"א, אסטניס אני. ואמרו (תענית, יג, ע"ב) והלכתא, אבל אסור לרחוץ כל גופו

בין בחמין ובין בצונן כל שבעה, אבל פניו ידיו ורגליו, בחמין אסור, בצונן מותר, אבל לסוך אפילו כל שהוא אסור, ואם להעביר הזוהמא, מותר. וכתב בתפא"י (ברכות, פ"ב, הלכתא גבירתא, אות ו') וז"ל, ורק כשהוא אדם חלוש, במקום צערא לא גזרו רבנן, עכ"ל. וכתב הרי"ץ גיאת (הלכות אבל, ד"ה ואסור ברחיצה) וז"ל, כללו של דבר, כל שהוא משום תענוג אסור, לרפואה ולהעביר הזוהמא מותר, עכ"ל. אולם ת"ב חמור יותר, כמ"ש (פסחים, נד, ע"ב) שאסור להושיט אפילו אצבעו קטנה במים, כדרך שאסור ביוה"כ, כי בת"ב יש דין של צער, כדברי המאירי לעיל. אולם באבל זהו רק דין של מניעת תענוג, ודו"ק. וכמ"ש רש"י (סוכה, כה, ע"א) וז"ל, שאע"פ שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו, אינו חייב להצטער, עכ"ל. ועיין מאמר מרדכי (או"ח, סימן לח, סעיף ה, ד"ה ומאי) שכתב וז"ל, ז' ימי אבלות דעכ"פ "כולם ימי צער הם" וכו', שאינן ימי צער ומרר כ"כ כמו יום ראשון, עיי"ש. אולם בגמ' הלשון כיום מר, עיקר "מיררא" חד יומא הוא (מו"ק, כא, ע"א, ולא נאמר לשון צער).

וכתב בהכתב והקבלה (דברים, לד,

לאבל, אפל, אול, ומכאן אולי, הצד השווה שבשלושתם, שהם מורים על חשיכה וחוסר בהירות. אפל, מבחינה פיסית. אבל, מבחינה נפשית. אול, מבחינת רוחנית, עכ"ל. ועוד כתב להלן (וישב, לז, לד) וז"ל, מלת הקישור אַבְל, מגבילה תמיד את מה שהוחזק עד כמה שאמיתי ומוחלט וכו'. ויתאבלו, כל אימת שהוא מבקש לשמוח, הרי השק מזכיר וחוזר ומזכיר לו שאינו זכאי לשמחה. משום כך "ויתאבל", הוא החזיק את עצמו כאבל, תמיד הציג לעצמו אבל, אבל יוסף איננו, עכ"ל.

ט

ברכות, טז, ע"ב - עבדים ושפחות אין עומדים עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים, אלא מה שאומרים עליהם, כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו, המקום ימלא לך חסרוןך, כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו, המקום ימלא חסרונך.

וכתב המאירי שם וז"ל, ואפילו היה אותו העבד תלמיד חכם והוא תלמידו שהוא נבון כבנו, אינו נוהג בו שום אבלות, וכזה פרשה בתלמוד המערב, שאם

(ח) וז"ל, לשון "אבל", אין עיקר הוראתו לשון תוגה והספד כמו שרגילים לפרשו, כי עיקר שרש אבל, בל, שענינו העדר ושלילה, כמו לבו בל עמו, בל ידעתי שפתי דעת, ואבל נקרא כן ע"ש העדר ושלילות דעתו מחמת צער, וכמ"ש בויחי, ויעש לאביו אבל. ושפיר כתב רש"י (כתובות, ו, ע"א, ד"ה ואביו), אבל טרוד טרדה דרשות אין צערו מצוה אע"פ שאבלותו מצוה. לכן מצאנו לשון אבלות גם לדברים שאין בהם רוח חיים, אבלה תירוש (ישעיה, כד, ד, ז) ויאבל חיל וחומה, דרכי ציון אבלות, אשר המכוון בכל אלה העדר ובטול מלהמציא עוד התועלת והערבות שהיה בה עד הנה, ככה העדר ובטול תועליות משם והשתדלותיו עם האומה הישראלית נקרא אבל משה, עכ"ל. ולדבריו לשון אבלות, אבל, א-בל, העדר. ומהות ההעדר יש בה כמה פנים, והבן.

אולם ברש"ר הירש כתב שהוא גם לשון צער, וז"ל (בראשית, ד, א) אַבְל, מלת התנגדות, אַבְל, צער על חיים שנקטפו, עכ"ל [וכן משמע בגמ' (שבת, יג, ע"ב) שאמרו, קשה רימה למת כמחט בבשר חי, שנאמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. וזהו צער]. ועוד כתב להלן (לך לך, יד, יט) וז"ל, אבל, קרוב

להם את אור נשמת ישראל, מיתתם לא הופכת לאופל, ולכך אין אבל.

ועוד, כל אבלות הוא למי שיש לו אהבה אליו, בחינת אבה. וכאשר מת, נעשה "אבל", והיינו הגבלה של האהבה, כמ"ש לעיל שלשון אבלות לשון הגבלה. ואצל קרובו שיש אהבה, שייך אבלות. אולם אצל עבדו אין שייך אבלות. וזש"כ הרמב"ן (הנ"ל) שטבי עבדו של ר"ג הוה חביב עליו כבריה, ולכך שייך כלפיו אבלות, והבן. או יתר על כן אם היה ת"ח ותלמידו, שיש אהבה בין רב לתלמיד, כמ"ש (קידושין, ל, ע"ב) האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקים בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה לזה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה.

1

ברכות, נו, ע"ב - א"ר יהודה, ג' צריכין שימור, ואלו הן, חולה חתן וכלה. במתניתא תנא, חיה חתן וכלה וכו'. וי"א אף אבל. וי"א אף ת"ח בלילה.

והנה שורש השימור דקלקול, כמ"ש (דב"ר, ואתחנן, ד"ה ועשיתם פסל) ואם היו (ע"ז) של כסף או של זהב, היו נותנין אותם בתוך בתיהם, שנאמר כסף

לא כן מה הוצרכה, וכי מקבלין תנחומין על מי שאינו קרובו, שמא היה עולה על דעתנו הואיל ואבדתו הוא שיהא דינו כאבדת נפשות שלו ושיהא בו דין קרוב, עכ"ל. ועיין ירושלמי (ברכות, פ"ב ה"ח). אולם לר"ג מקבלין תנחומין, כמ"ש שם לגבי טבי עבדו. ועיין רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, אות נא) וז"ל, והוה חביב עליו כבריה. ועוד כתב שם וז"ל, ושמא נאמר, דאע"פ שאין להם שאר לענין יוחסין, מתאבלין הן על קרובים, עכ"ל. אולם כתב בשיעורי ר' דוד (יבמות סב, ע"א) וז"ל, יש להעיר, דמאחר דאין לו קרובים, מה הוצרך לחדש דאין ברכת אבלים, ומשמע מדבריו דהוי זה דין במת שצריך שיהיה לכל מת אבלים לומר ברכת אבלים וכשאין לו אבלים היה צריך האדון להיות האבל, אי לאו דהוה כשורו וחמורו (ויש לעיין בגר שמת ואין לו קרובים), עכ"ל.

והיינו שאבלות עניינה כמ"ש לעיל, מלשון העדר, ושורשו העדר אור, כמ"ש לעיל, שהוא מלשון אפל - אבל, וזה שייך רק בישראל שאור נשמתם מאיר בהם, וכאשר נפטרים נעשה חושך. ולכך עיקר בכייתם של ישראל בלילה, כמ"ש בכה תבכה בלילה (ועיין ילק"ש, איכה, א, תתרכג). אולם בעבד ושפחה שאין

ידוע שנטמאו, וכל זמן דלא ידוע בהם שנטמאו הרי הם בחזקת טהרה, דאין צריכין שימור בטהרה. משא"כ תרומה וקודש נפסלין ב"היסח הדעת" [כלשון הר"ח (יומא, מב, ע"ב) צריכין שימור, שלא יסיח דעת, עכ"ל], ואע"פ שאין ידוע להם שום טומאה, מ"מ כיון שלא שמרם והסיח דעתו משמירתם, נפסלין בהיסח הדעת וכו'. וכן בתורה מוכרח האדם לשומרם בטהרה, ומיד שיסיח דעתו מעבודתו ומשמירתו נפסל, עיי"ש.

והבן שהשמירה התחתונה היא שמירה "בפועל", וכמ"ש בר' יונה על אתר וז"ל, ג' צריכין שימור, חולה חיה וכלה - מפני שהשטן מקטרג בשעת הסכנה ובשעת השמחה [חולה - חיה ואבל סכנה, וחתן וכלה שמחה. וכתב רש"י שם, חולה חיה ואבל צריכין שימור, דאיתרע מזליהו והשד מתגרה בהם, ועיין רא"ה שם], עכ"ל. וכן גבי ת"ח אמרו (תוס', חולין, צא, ע"א, ד"ה מכאן) וז"ל, ת"ח משום דמזיקין מתקנאין בהם, כדאמרין ג' צריכין שימור, מלך ות"ח וחתן, עכ"ל. ועיין מהר"ל (נתיבות עולם, נתיב התורה, פרק טז, ד"ה ובמדרש), ומג"א (או"ח, רלט, ס"ק ז). אולם שמירה עליונה, היא שמירה של "דעת", שמירה מ"היסח הדעת", כנ"ל.

וזהב אשר עמהם (דברים, כט, טו), שהם מכניסין אותן לבתיהם. ועוד שהן מעמידין עליהם שומרים שישמרו אותם שלא יגנבו, אוי להם לבנ"א שאלהיהם צריכין שימור.

ומאידך בקדושה אמרו (תנחומא, וישב, יד) לא יעזוב את חסידיו. וכי חסידיו צריכין שימור, אמר ר' ירמיה, ראה מה כתיב, רגלי חסידיו ישמור (שמואל, ט, ב, ט), וכי הם צריכין שימור, אלא משל הדיוט אומר, גודרין את הגדור, ופורצין את הפרוץ, הוי לא יעזוב את חסידיו. ובגמ' דידן אמרו, וי"א אף ת"ח בלילה צריכין שימור, וזהו בגדר גודרין את הגדור. ואמרו (ב"ב, פ"ק) ת"ח לא בעי נטירותא.

ונבאר השתא מהו שימור תחתון שאינם צריכין, ומהו שימור עליון שהם כן צריכין.

ומהות השימור אצל ת"ח, נתבאר בבית הלוי (שמות, יתרו, יט, ה) וז"ל, ושמרתם את בריתי - הנה בכמה מקומות מצינו דנאמר לשון שמירה, כאן נאמר ושמרתם את בריתי, וכן כתיב (שמות, לד) שמר לך את הדברים האלה, בא הכתוב לומר דדברי תורה צריכין שימור. וכמו שמצינו דחולין אינם נפסלין רק אם

סימן שע"ט. ובעומק זהו לא רק כאשר מת לו מת ברגל, אלא בכל שבת גנוז אור זה, אור של פנים, כמ"ש חז"ל שאינו דומה מאור פניו של אדם ביום חול למאור פניו בשבת.

ואמרו (מו"ק, כד, ע"ב) בעא מיניה ר' יוחנן, יש אבלות בשבת או אין אבלות בשבת. ועיין ריטב"א (שם, כו, ע"ב) אי קאי שאין אבלות כלל, או רק בפרהסיא, אולם בצינעא יש מקצת אבלות, עיי"ש. וכתב בקרית ספר (הלכות אבל, פ"י) וז"ל, דאין עשה דאבלות דוחה עשה ולא תעשה דשבת, עכ"ל. ועיין שו"ע (או"ח, תקמ"ח), ובבית יוסף (שם), ויו"ד, סימן ת'. וזהו הטעם התחתון.

ועיקר אור זה של אין אבלות בשבת, מאיר בשבת "חזון". שהרי כתב הרמ"א (או"ח, תקנא, א) שבשבת חזון אין מחליפים הבגדים ללבוש בגדי שבת, כי אם הכותנת בלבד. אולם הב"י שם חולק וס"ל ששרי. והוא נידון רחב בפוסקים. ובעומק, בשבת חזון מאיר אור גדול כנודע, וכמ"ש בקדושת לוי (מגילת איכה ות"ב, ד"ה ואומר) וז"ל, י"ל שחזון לשון מחזה, מה שמראין היעודים רב טוב הצפון אחר כבוש המלחמה הגדולה

ושורש השמירה באבל, הוא במת עצמו שבעי שימור, מפני המזיקין. והאבל נחסר לו אור התורה, שלכך פטור מת"ת ותפילין, כי הוא במוחין דקטנות, כמ"ש לעיל. ולכך נצרך שמירה תחתונה, ואף אם הוא אבל ת"ח נצרך שמירה, והבן.

יא

שבת, יב, ע"א - ואין מנחמין אבלים ואין מבקרין חולין בשבת, דברי ב"ש, וב"ה מתירין. ושם (ע"ב) אמרו, ואמר ר' חנינא, בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולין בשבת. וכתב הרי"ף שם וז"ל, פירוש, שמא יבוא "לזעוק" בשבת, עכ"ל. וברש"י כתב, מפני "שמצטער". ובר"ח כתב וז"ל, שמא יבקש עליו רחמים בצרה ובצעקה, עכ"ל. וכלל בדבריו גם צרה (צער) וגם צעקה, ודו"ק.

והנה טעם עליון מדוע אין לנחם בשבת, שאמרו בירושלמי (מו"ק, פ"ג, ה"ה) מהו להראות לו פנים, ר' יעקב בר אידי בשם ר' חנינא, והלא אמרו אין אבל בשבת, מפני מה אמרו להראות לו פנים, לא מפני הכבוד, והכא מפני הכבוד. והרי מבואר שאור של שבת מאיר ולכך אין אבל בשבת שנצרך לנחמו. ועיין יו"ד,

וכתב הרמב"ן (תורת האדם, שער הסוף, ענין הקריעה) וז"ל, פירוש, בוכה, "ומתאבל", היינו בוכה "וקורע" עליו, אבל לישב עליו באבלות לא אמרו אלא על רבו כדבעינן למכתב לקמן, עכ"ל. ועיין שו"ע (יו"ד, ש"מ, סעיף ו') שנחלקו אם חייב לקרוע רק כשעומד עליו בשעת יציאת נשמה או בכל אנפי.

והעולה מביאור הרמב"ן, שקריעה נקראת מתאבל, אולם בפרטות ודאי שהם ב' דברים, וכמ"ש (מו"ק, כו, ע"ב) אבילות לחוד, קריעה לחוד. ועיין ש"ך (נקודות הכסף, יו"ד, ש"מ, ס"ק טו) לגבי קטן שהגיע לחינוך שנוהג בקריעה ואין הכרח שיהיה נוהג באבלות, עיי"ש. והקריעה שם היא מדין עגמת נפש. אולם אצל אבל גמור, הקריעה היא מדין האבלות. והוא מדין שהגוף לבוש לנפש, וכאשר מת נקרע לבוש הנפש, ולכך יש דין קריעה, והבן.

והנה כל אבלות יסודה בנפש, כמ"ש נפשו עליו תאבל. כי הנפש היא שיתופא דגופא כנודע. ולכך הנפש דייקא מתאבלת על הגוף. וכמ"ש בעבודת הקודש (ח"ב, פרק כז) וז"ל, שכל זמן שבשרו עליו יכאב ולא נתעכל, נפשו עליו תאבל, ואין לה מנוח כי עדיין נקשרת בגוף ונשארת עמו,

בע"ה לנפשות ישראל הנשלחים לעוה"ז, מחמת שהם אוהבי השי"ת ואוהבים לו וכל מגמתם אליו, קודם שנשלחו לעוה"ז למלחמה מראין להם רב טוב הצפון, עכ"ל. כמו שמראים לצדיק קודם מיתתו, כמ"ש לעיל. והבן שבעומק זהו נחמה לפני הצער, ולא כניחום אבלים שהוא לאחר הצער. וכתב האוהב ישראל (ד"ה שבת חזון) וז"ל, שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה וכו', ובפרט כשחל יום ט' באב בשבת, עכ"ל. וכתב ר' צדוק (פרי צדיק, דברים, אות יג) וז"ל, ולכן נקרא שבת חזון, שבו ראוי שיוולד משיח ויקויים אשפוך את רוחי על כל בשר וגו', בחוריהם חזיונות יראו, עכ"ל. ועיין אמרי אמת (דברים) בשם שפתי צדיק בשם הרבי מלובלין.

יב

שבת, קה, ע"ב - דתניא, מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהן קטנים, כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר, כדי שיבכה, ערבונא שקלי מיניה, אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו.

(תורה שבע"פ, כלל הלכה, ה) וז"ל, הלכה כדברי המיקל בעירובין, וכן באבל. וכתב הרשב"א ז"ל, דהא הלכתא כדברי המיקל בעירובין, הני מילי במחלוקת תנאים. וכן באבל כתבו התוספות והרא"ש ז"ל בריש כתובות, דהני מילי בפלוגתא דתנאי, אבל לא בדאמוראי. וכתב הרמב"ן בתורת האדם, דלענין קריעה לא אמרינן הלכה כדברי המיקל, עכ"ל. וכן הוא במחלוקת הפוסקים שאמרינן הלכה כדברי המיקל, עיין שו"ת דברי אמת (סימן ב'), ועוד פוסקים.

והנה "שורש" ההקלה באבלות, כתב רש"י (יבמות, מג, ע"ב, ד"ה אלא) וז"ל, דת"ב דהוי אבלות ישנה ואבלות דרבים, הלכך קילא, עכ"ל. וכן יש קולא באבילות בין יום ראשון ללאחר שלשה, ולאחר שבעה, ולאחר שלשים. דלאט לאט הופך להיות מעין אבלות ישנה, והבן. וכן צרת רבים מקילה.

אולם בעומק שורש הקולא באבילות, הוא מפני שאבילות ז' ימים, לחד לשון ילפינן ממועד כמ"ש לעיל. ולעולם אור המועד מאיר באבלות כמו בת"כ ש"קרא עלי מועד", ומתנוצץ אור לידתו של משיח בת"כ, שהוא "שורש המועדים" דלעת"ל.

עכ"ל. וכלשון מצרף לחכמה (פרק כח), גם נפשו עליו תאבל, בהכרח בהיותה קשורה בו, והיו לבשר אחד, עכ"ל. וכלשון הברית כהונת עולם (מאמר אילו של יצחק, פרק נג) וצרכי הגוף הם צרכי בשר אדם, אשר גם נפשו עליו תאבל מצד קרבותה אליו, עכ"ל. וכתב בעץ חיים (ש"ה, פ"ה) וז"ל, וז"ס ויפח באפיו נשמת חיים, כאומן הנופח בנפיחה תוך האפר והחומר. וכן הנפש משעת זריעה אינה נפרדת לעולם מהחומר, ואם כי אחרי מותו נפשו עליו תאבל עד תחיית המתים. וז"ש בתיקונים (יב, ע"א) ונפשא איהי כללא דאתון, ואיהי שתופא דגופא, עכ"ל. ואף קריעה של קטן מפני עגמת נפש מצורפת ל"נפשו עליו תאבל". אולם לא אבלות גמורה, אלא רק "עגמת" נפש, והבן.

ובתיקון זהו הארת שבת, וכמ"ש במצודות דוד לרדב"ז (מצוה תקעח) וז"ל, וז"ש מפני עגמת נפש, בסוד נפש יתירה, ולכן אין אבלות ולא קריעה בשבת, כי בשבת יש נפש יתירה, ואין עמה לא צער ולא אבל ולא עצב, עכ"ל.

יג

עירובין, מז, ע"א - דאמר שמואל, הלכה כדברי המיקל באבל. וכתב השל"ה

שהוא גימט' מר כנודע. ונהפך מרירו למתיקו. והוא אורו של משיח כנ"ל שהוא שורש המתיקו, והוא אור המועד דלעת"ל שיהא יום אחד, זה לעומת זה, ודו"ק היטב. ומשיח מלשון משיחה בשמן, וכבר הוזכר לעיל לשון אחד ששורש האבלות ז' ימים כנגד ז' ימים שנמשכו במשכן בשמן. וכח משיחה זו מאיר בז' ימי אבלות וממתקו, והוא שורש הקולא.

יד

עירובין, ק, ע"ב - והאמר רב יצחק בר אבדימי, עשר קללות נתקללה חוה וכו', עטופה כאבל. ופרש"י, בושה לצאת בראשה פרוע. ואמרו (מו"ק, טו, ע"א) אבל חייב בעטיפת הראש, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל, כד, יז) ולא תעטה על שפם, מכלל דכו"ע מיחייבי.

ועוד אמרו שם (עירובין, ק, ע"ב), ומגדלת שער כלילית, ופרש"י, שד. וכתב המהרש"א ז"ל, עטופה כאבל לכסות גידול שער כלילית. והיא אמא של סט"א, כמ"ש בזוה"ק (ח"א, כז, ע"ב) לילית אמא דערב רב. ואמרו (שם, ח"ג, יט, ע"א) וכד זמן קב"ה לחרבא רומי רשעתא, ולמהוי חורבן לעלמין, יסלק להאי לילית וישרי

ולכך מצינו קולא באבילות ברגל, וכלשון השמ"ק (כתובות, ד, ע"ב) גבי אבלות ברגל, באבילות ברגל, (אע"פ) דאיכלא ביה תורה שאינו נוהג בו אבלות, אשתו ישנה עמו, ואע"פ שאסור בתשמיש המטה, עיי"ש.

וכן אבילות ז' ימים מקבילה לחתן וכלה, שימי המשתה הם ז' ימים, ולכך כתיב בחתן לתת פאר תחת אפר, כנ"ל. והרי שבעומק בכל אבלות ז' ימים מאיר האור של ז' ימי המשתה, וזהו שורש הקולא. וכמ"ש (כתובות, ד, ע"א) הרי שהיה פתו אפוי וטבחו טבוח ויינו מזוג, ומת אביו של חתן או אמה של כלה, מכניסין את המת לחדר, ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובוועל בעילת מצוה ופורש, ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבלות וכו'. שאני אבלות דהכא דאקילו בה רבנן [ובב"ח (יו"ד, שמא, א) הביא מדברי המרדכי ז"ל, והכי קאמר התם, הא לאו קולא ואבילות הוא, דהא לא חלה עליה אבלות, אלא קולא דאנינות הוא, עיי"ש].

והוא בחינת מ"ש (מו"ק, כא, ע"א) ואחריתה כיום מר, עיקר מרידא חד יומא. וכאשר נתקן נהפך מר לרם, תיקון עמלק

לא ראו קורות ביתי קלעי שער. ועיין דרכי משה (אבן העזר, קטו, אות ד').

אולם בעומק, לילית עיקר כוחה בלילה, כמ"ש (שבת, קנא, ע"ב) א"ר חנינא, אסור לישן בבית יחידי, וכל הישן בבית יחידי, אחזתו לילית. ולילית (אף בלילה שנמצאים בבית), מ"מ יש לה מעין כנפים לצאת לחוץ ולשוט, כמ"ש (נדה, כד, ע"ב) א"ר יהודה אמר שמואל, המפלת דמות לילית, אמו טמאה לידה, ולד הוא, אלא שיש לו כנפים. ולכך דייקא בחוץ אסור ללכת פרועת ראש, כי שם מהלכת לילית הן ביום והן בלילה, בבחינת יצאנית היא. וכן הישן יחידי בבית, הוא מעין אבל, כמ"ש איכה ישבה "בדד", ולכך לילית שהיא שורש האבלות נמצאת עמו.

טו

תענית, ל, ע"ב - וחכ"א, כל העושה מלאכה בת"ב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה, שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. מכאן אמרו, כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה.

לה להאי חורבנא, בגין דהיא חורבתא דעלמא, הה"ד (ישעיה, לד, ד) אך שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח. והיא שורש כל מוות בעולם, כמ"ש (תיקונים, סח, ע"א) דאיהי לילית מלאך המות יצה"ר, דסמאל ונוק' דיליה איהי מיתה, עיי"ש. והרי שהיא הביאה מיתה לעולם, שתולדתה אבלות. ולכך נתקללה חוה שהביאה מיתה לעולם, קלקלה חלתו של עולם, כלילית שהיא שורש המוות, והבן.

וכתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ב, סימן יא) וז"ל, הא דאיתא ש"ס גבי מיכל בת שאול שהניחה תפילין ולא מיחו בידה חכמים, ונדחקו רש"י ותוס' שם מהיכי תיתי למחות. ולפ"ז י"ל דהא קמ"ל דלא תימא שיש למחות בידה כיון שהיא עטופה כאבל לא תניח תפילין, עיי"ש.

ובילקוט שמעוני (בראשית, רמז כז) אמרו, ומכסה את ראשה כאבל, ומגדלת שער כלילית, ואינה מגלה ראשה כי אם בלילות. ובפשוטו, ביום פעמים יוצאת מן הבית ואסור לצאת בראשה פרוע, אולם בלילה נמצאת בבית, ושם ליכא חיוב כיסוי ראש. ועיין זית רענן (שם) שעדיין ממדת חסידות לכסות ראשה אף בבית, כמ"ש גבי קמחית (יומא, נו, ע"א) מימי

ומצד ביהמ"ק של מטה נתבאר שע"י שמתאבל זוכה ועתיד לראות בשמחתה. וכיצד נעשה הדבר, נתבאר במהר"ל (נצח ישראל, פרק כג, ד"ה וקאמר) וז"ל, כבר אמרנו לך שהחסר הוא שמתהווה ומקבל הויה, והדבר שהוא שלם אין עומד לקבל הויה, כאשר הוא שלם קודם ואיך יתהווה. ודבר זה ענין ברור מאוד, ונתבאר ג"כ בחבור הזה. והמתאבל על ירושלים, והרי הוא חסר בשביל ירושלים, ובשביל שמתאבל זוכה לראות בנחמתה, כי החסר הוא ראוי אל קבלת ההויה, כי ההעדר סבת ההויה, ודבר זה ידוע. אבל מי שאינו מתאבל על ירושלים, והנה הוא כאילו שלם, וכבר אמרנו כי השלם לא יתהווה, ולכך אין רואה בנחמת ציון, עכ"ל.

ומכאן כך מתחיל להתנוצץ אור בנין הבית, והיינו גילוי הבית השלישי מתנוצץ ויורד לתתא, כמ"ש קדושת לוי (איכה, ד"ה כל המתאבל) וז"ל, הכלל הוא, כל כוחות האדם נמשך אחר המחשבה, במה שהאדם חושב נמשך כל עצמות האדם. ונמצא כאשר האדם חושב בקדושה ומתאבל על ירושלים, אזי מחשבתו ועצמותו בקדושה, "וזוכה" הוא לשון הזדככות, אז האדם מזדכך ורואה עתה בשמחה קצת, דהיינו שמשגי קצת

וכתב במשך חכמה (איכה, ג, כ) וז"ל, פירוש שעל דבר שנאבד, שטות גדולה לבכות, והמשכיל יתחכם להקשיח לבו מהר רק על דבר הבלתי מיואש ויש תוחלת, שייך הבכי, וכו', ואם כן הבכיה סבה לנחמות ציון. וכן במדרש (איכ"ר, א, כג) אמר ר' איבו, אמר הקב"ה לישראל, בשכר אותה הבכיה אני מכניס גלויותיכם, לכן אמר, זכור תזכור, וכיון שיש תקוה, תשוו עלי נפשי. זאת אשיב אל לבי, על כן, פירוש בשביל הבכיה, אוחיל, שבשכר זה יבנה ביהמ"ק במהרה בימינו אכ"ר, עכ"ל.

ויתר על כן, אינו רק תקוה לעתיד, אלא גילוי בהוה, כמ"ש החתם סופר (עיין דרשות חת"ס, ח"ג, פ"ד, ב), כל המתאבל על ירושלים, הרי הוא רואה כבר עתה בנחמתה כאלו מקדש כבר עומד בנוי, כי זהו התנחומין שלו, ולכך נקרא ת"ב מועד. וכתב שם דירושלים וביהמ"ק בנוי ומשוכלל למעלה, רק מאתנו נאבד. וכאשר מתאבל מצורף לבית של מעלה שכבר בנוי עתה, והבן. וזהו מצד בית המקדש של מעלה. ועיין תפארת שלמה (בראשית, ד"ז, ועוד מקומות בדבריו), ופרי צדיק (לר"ח אדר, אות ט'. ונצבים, אות י').

משמחת ירושלים איך יהיה לעת"ל, עכ"ל. ועיין שארית ישראל (שער ההתקשרות, ד"ה ומיודעני).

טו

מו"ק, ח, ע"א - המלקט עצמות אבי ואמו, הרי זה מתאבל עליהם כל היום, ולערב אין מתאבל עליהן. וכתב בתפא"י (פסחים, פ"ח, מ"ח, אות מ', יכין) וז"ל, רגילים היו לקבור תחלה בקרקע לחה, כדי שיתעכל הבשר מהר, ואח"כ קוברין העצמות אצל האבות במקום נכבד, או מעלין העצמות לא". וביום שלוקטין (אחרים) העצמות של אביו ואמו, חייב להתאבל כל היום ההוא מדרבנן, עכ"ל.

והנה שורש הדבר שיש אבלות של יום אחד, הוא בשמועה רחוקה, וכמ"ש (מו"ק, כ, ע"א) דאמר ר"ל משום ר' יהודה נשיאה, מניין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד, דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, ואשכחן עצרת דאקרי חד יומא חג. וכן ת"ב נקרא מועד, "קרא עלי מועד", והיא מועד של יום אחד. ובהרחבה הוא ז' ימים, ונגמר ביום ט"ו באב, ולכך ט"ו באב זמן שמחה, והבן.

ושורש הדבר, באבלות דאורייתא

שיסודה יום אחד לחלק משיטות הראשונים (עיין רמב"ם, אבל, פ"א, ה"א), וכן כל אבלות לפחות יום אחד, כגון שמת לו מת יום אחד קודם הרגל. ומקצת היום ככולו, ובפחות מכך לא סגי. וכן ברבו שמת נוהג אבלות יום אחד. עיין יו"ד, סימן שע"ד, ורמ"ב, וש"מ.

ונתבאר ששורש האבלות, זה לעומת זה, הוא יו"ט של שבועות, שבו נתנה תורה, ולכן אבל אסור בת"ת, כמ"ש (תענית, ל, ע"א) ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות וכו', משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, עיי"ש. וזהו היפך גמור של יו"ט של עצרת שניתנה בו תורה, זה לעומת זה. ועיין תוס' (כתובות, ג, ע"ב, ד"ה חוץ), ומו"ק (כ, ע"א).

אולם אמרו בירושלמי (מו"ק, פ"ג ה"ה) אם היה להוט אחר התורה מותר. ועוד אמרו שם, ומלקרות בתורה - אמר ר' יוחנן, ואין דובר אליו דבר, ואפילו דבר תורה [ובבבלי דידן דרשו שהוא משמחי לב, וכן מהפסוק האנק דם]. א"ל רשב"ל, כל גרמיה אילו תנא לא הוה מיית. והרי שרשב"ל ס"ל שאבל מותר בתורה, עיי"ש.

מפסיקו, אתי עשה של שמחת רבים ודחי עשה של אבילות דיחיד, ואם הוא אבילות חדש מחמת שמת לו ברגל, הרי אין אבילות חל עליו ברגל, דלא אתי עשה של אבילות דיחיד ודחי עשה דשמחה דרבים. ונמצא שאין אבילות ברגל בשום צד, עכ"ל [וקרי ליה עשה של אבילות או שהוא דאורייתא או שהוא דרבנן, וחכמים עושין חיזוק לדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם במקום עשה. עיין רמב"ן, תורת האדם, שער האבל, ד"ה ענין האבילות. ועיין תוס' ורא"ש על אתר]. והרי שרגל מפסיק אבילות, היינו שאור הרגל מבטל את האבילות, ולא רק דוחה, והבן. והוא האור של לעת"ל שיבטל כליל את האבילות, וכמ"ש (ירמיהו, לא, יב) והפכתי אבלם לששון. ובדקדוק, זהו אור הפורים שנאמר בו לשון של ששון. שכשם שנהפך גזרת מיתה של להשמיד ולהרוג את כל היהודים לרווח והצלה של שמחה וששון, כן עתיד להפוך ת"ב לימים של ששון. ותחלה נאמר שק ואפר יוצע לרבים, ואח"כ נתהפך, ליהודים היתה אורה וגו' ויקר, ואמרו חז"ל אלו תפילין. כן בת"ב אסור בתפילין אפר תחת פאר [אותיות שוות, כמ"ש המהר"ל], ואח"כ בתיקון יחזור ויתהפך לפאר תחת אפר.

וזהו עומק הארת התיקון שנעשה הארת יו"ט של עצרת באבל, ומה שתחלה היה בבחינת זה לעומת זה, נעשה אחדותם. וזהו עומק מ"ש אם היה להוט אחר התורה מותר, והיינו שדבק במדרגת הארת יו"ט של עצרת בת"ב, והבן היטב (ויש בחינה שת"ב הוא לעומת יוה"כ, יום שניתנו בו לוחות שניות, וכן בחינה שהוא לעומת פורים, ליהודה היתה אורה זו תורה, וכדלהלן).

יז

מו"ק, יג, ע"ב - אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, שנאמר (דברים, טז, יד) ושמחת בחגך. וכן רגל מפסיק.

וכתב בריטב"א שם וז"ל, יש שפירשו דדברים שבצנעא נוהג, דלא עדיף משבת, ואכתי קרינן ביה ושמחת בחגך. ויש שפירשו שאינו נוהג אבילות כלל, ולא דמי לשבת שהיא עולה במנין, מה שאין כן ברגל שאינו עולה במנין באבילות, עכ"ל. והרי שהאור הפנימי של יו"ט דוחה את האבילות ללאחר יו"ט.

אולם יתר על כן, דין רגל מפסיק. וכתב במאירי שם וז"ל, ואם הוא אבילות שכבר חל עליו מערב יו"ט, הרי רגל

של אבילות שיהא פרוע ראש, כמ"ש גבי נזיר גדל פרע שער ראשו, עיי"ש (ולהלן יובא דעת הגר"ח מברסק בענין).

וכבר נתבאר לעיל מדברי הגמ' (עירובין, ק, ע"ב) שאשה אבלה - שמעטפת ראשה ושערה כלילית, והרי שגדר פרע ראש של אבילות, יסודו דומיא כלילית. ולעומת כך בקדושה, זה לעומת זה, נזיר גדל פרע שער ראשו. ואמרו (פסחים, כג, ע"א) גידולו קדוש. ועיין קידושין (נו, ע"ב) שאינו יוצא לחולין, כי אינו נקרא קודש אלא קדוש.

והנה מקור הילפותא גופא בנזיר שהוה ל' יום, אמרו בסוגיא דידן, אמר קרא קדוש יהיה, בגימט' תלתין הוו. ובירושלמי (נזיר, פ"א ה"ג) אמרו מקור נוסף, ואת מבעי נשמעיה מן הכא, ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, מה ימים שנאמר להלן ל', אף ימים שנאמר כאן ל'. והרי שאף נזיר הוקש לימי בכי, ובכתה את אביה ואת אמה. והרי שלחד מ"ד ילפינן ל' יום מדין קדוש יהיה, מעלת הנזיר, ולחד מ"ד ילפינן מבכי. והצד שילפינן מבכי הוא השורש של היקש אבל לנזיר.

והיינו כי בנזיר עצמו יש ב' הבחנות, כמ"ש (תענית, יא, ע"א) דתניא, ר"א

ועתה ת"ב הוא במדרגת מועד, ומדרגת רגל, אולם רגל בבחינת מש"כ רגליה "יורדות" מות, היפך יו"ט שיש בו דין של "עליה" לרגל. וכן הראש מושפל לתתא בבחינת עיני עיני ירדה מים, והיינו שמדרגת העין עצמה נפלה. ובתיקון כתיב בו עין בעין יראו בשוב ה' את שיבת ציון.

יח

מו"ק, יד, ע"ב - אבל אסור בתספורת, מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן (ויקרא, י, ו) ראשיכם אל תפרעו, מכלל דכו"ע אסור. ואמרו (שם, יט, ע"ב) ל' יום מנלן, יליף פרע פרע מנזיר, כתיב הכא (ויקרא, י, ו) ראשיכם אל תפרעו, וכתיב התם (במדבר, ו, ה) גדל פרע שער ראשו. וז"ל השבלי הלקט (שמחות, לג), ואין פירוע אלא גידול שער, ואין פריעה פחות משלשים יום, דילפינן פרע פרע מנזיר, עכ"ל. ואמרו (שכל טוב, ויחי, נ, כו) וכל שלשים יום אבל אסור בתספורת כל שיער שבו, אבל שפה המעכבת וכו' כל שבעה אסורים, מכאן ואילך מותר. ועיין יו"ד, סימן ש"צ. וכתב בדברי יחזקאל (סימן יז) שאע"פ שאמרו "אסור" בתספורת, לשון איסור, אינו איסור כפשוטו, אלא כמצות עשה

א"ל ליחזקאל שמותר, ומ"מ אף לו אסור שאילת שלום, וכלשון המאירי שם, ואם החמיר ביחזקאל שהיה מונעו מכמה דברים שבאבילות ולא השאיר מהם אצלו אלא צווחה, מדכתיב האנק ושתיקה משאילת שלום וד"ת, מדכתיב דום, כמ"ש בשאר אבלים, עיי"ש. אולם יעויין בר"י מלוגיל שם שמשמע שזהו רק אופן של היכר, עיי"ש ובתוס'. ועיי"ש עוד, שי"א שצוה עליו כן לתת שלום, עיי"ש.

והטעם שאבל אינו שואל בשלום, מפני שאינו שרוי בשלום. ודקות נוספת שאינו שרוי בשלום, כתב הרמב"ן (תורת האדם, הובא בב"י, שפ"ד, ס"ק ב) וז"ל, לרי"ץ בן גיא ז"ל, ואין שם כהן אלא הוא, אסור לו לקרות בתורה כל שבעה, כיון דלא מצוה היא דדחיא ליה אבילות, אלא מפני דרכי שלום נתקנה (גיטין, נא, ע"א), וסגי ליה בישראל עומד וקורא, עכ"ל. והיינו דכיון שאבל אין שרוי בשלום, לכך לא שייך גביה תקנת דרכי שלום. וזהו מלבד פשוטו שדרכי שלום אינו דוחה מצות אבילות, והבן. והביא הב"ח (סימן ש"מ, אות טו) תשובת מימוני וז"ל, דבטלה ממנו האבילות ברגל, כגון שנהג שבעה ופגע בו הרגל שמבטל ממנו גזירת שלשים, אפילו הכי איחוי הקריעה אסור,

הקפר ברבי אומר, מה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה, אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים ק"ו, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה. ר' אלעזר אומר, נקרא קדוש, שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא קדוש, המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה.

והבן שאבל מצורף לציער עצמו נקרא חוטא [אבל - לשון צער, כמ"ש לעיל]. אולם כשיתוקן האבילות, יצטרף לציער עצמו נקרא קדוש, והבן.

יט

מו"ק, טו, ע"א - אבל אסור בשאילת שלום, דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל, כד, יז) האנק דום. ועוד אמרו (כא, ע"א), ושלשה ימים הראשונים אבל אסור בשאילת שלום, משלשה ועד שבע משיב ואינו שואל, מכאן ואילך שואל בשלום אחרים, וכו'. ועיין בראשונים שם וכל הסוגיא. ועיין ביו"ד, סימן שפ"ה.

והנה כפשוטו שאילת שלום חמור משאר דיני אבל, שהרי שאר הדברים

שרה אשתך), עכ"ל. ובתיקון מתהפך ונעשה דברי שלום ואמת.

ואמרו (כתובות, קד, ע"א) א"ר אלעזר, בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, ג' כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקרתו, אחת אומרת לו בא בשלום, ואחת אומרת לו הולך נכחו, ואחת אומרת לו יבא שלום ינוחו על משכבותם. והיינו שאצל הצדיק נתקן ונעשה שלום.

כ

מו"ק, טז, ע"א - אבל אסור בתכבוסת, דכתיב (שמואל, א, יד, ב) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה, ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל, ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת.

וכתב באגודה (מו"ק, פ"ג, סימן כב) וז"ל, פירש ר"י, מכאן שצריך אבל לבוש בגדים כעורים, עכ"ל. ולפ"ז יתכן שבקריעה יש בו אף דין מפני בגדים כעורים. וכש"קרוע" נעשה "כעור", ודו"ק. כי באבלות יש דין "נוול", כמ"ש (תענית, יג, ע"ב) אין הבוגרת רשאה לנוול את עצמה בימי אבל אביה וכו', אכיחול ופירכוס. וחלק מן הדין "נוול" הוא בגדים

אלא הרגל שעולה למנין שבעה, הרי י"ד, ואח"כ משלים עליו ט"ז יום ומאחה וכו'. וכן הדין לענין שאילת שלום דאחרים, אין שואלין בשלומם עד דמשלים ל' יום אחר הרגל, דקריעה ושאילת שלום אינן בכלל אבלות אלא יש להם דין אחר, עכ"ל. וכבר נתבאר לעיל מעט, שקריעה לאו בכלל אבלות, כגון בקטן שמקרעין מפני עגמת נפש, והכא נתבאר שאף שאילת שלום אינו מדין אבלות, אלא דין אחר. ויסוד הדין מפני שאינו שרוי בשלום כנ"ל. ולכך נאסר אף ליחזקאל אע"פ שהותר לו שאר דיני אבלות, כי מ"מ אף שהותר לו, מ"מ עדיין אינו שרוי בשלום, ודו"ק, ולכן נאסר בשאילת שלום.

אולם בשבת נותן שלום, כי הוא אבלות בפרהסיא. אולם בעומק להנ"ל, כי שבת הוא זמן של "שלום", שבת שלום, והבן. ועיין רמב"ן (תורת האדם, אות פ"ט, ד"ה ולענין שלום). וכן בפורים מאיר הארה זו, כמ"ש על האגרת - מגילה, דברי שלום ואמת. כי גזרת המן להשמיד, יסודה אבלות, כמ"ש הרמ"ק (פרדס רימונים, שער כג, פ"א, ערך אבל) וז"ל, אבל, לשון אבלות הוא משל אל הסתלקות השפע ושלטנות החצוניים "להשמיד" חס ושלום (עיי"ש שהוא גם מלשון 'אבל

עכ"ל. וכתב ברש"ר הירש (וישלה, לד, ז) שנוול מלשון נפל, עיי"ש.

וכאשר המת נפטר, הוא בבחינת נפל, כמ"ש (בראשית, כה, יח) על פני כל אחיו נפל, ובמיוחד בולד שאינו חי הנקרא נפל. ונפילה זו יש בה ניוול, ולכך חל על האבל אף הוא דין ניוול. אולם יש דין לא להוסיף ניוול על ניוולו, כמ"ש (סנהדרין, נב, ע"ב) מצות הנהרגין, היו מתיזין את ראשו בסיף, כדרך שהמלכות עושה. ר' יהודה אומר, ניוול הוא לו. וכן לא להלין את המת מפני ניוול. וכן הצום, מלבד העינוי והצער שיש שבו, יש בו אף ניוול, כמ"ש (ילק"ש, משלי, רמז תתקמג) ומעכשיו חיים של ניוול הם, שאיני טועמת לא מאכל ולא משתה.

וניוול ונבל שורש אחד להם, כי הנבלה יש בה ניוול. ובתיקון נהפך נבל ללבן, וזהו תיקון יוה"כ שמתקן את הניוול של יוה"כ, כי בת"ב העינוי מדין ניוול כנ"ל, אולם ביוה"כ הוא העינוי כי דומים למלאכים, ודו"ק.

נא

מו"ק, טו, ע"א - אבל חייב בכפיית המטה, דתני בר קפרא, דמות דיוקני נתתי

קרועים ובלתי מכובסים וכעורים. וכמ"ש בתוס' (סוטה, ח, ע"א) נקלה, כיצד מלקין אותו, חזן הכנסת או חזן בבגדיו, אם נקרעו נקרעו, ואם נפרמו נפרמו, וכו'. משום דכתיב ונקלה אחיך, מצוה לנוול. והניוול הוא הן מצד הקריעה, והן מצד שנראה לבו, ודו"ק.

וכן דין איסור תספורת באבלות, מפני שמביא לידי נוול. כמ"ש (יבמות, מח, ע"א) וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה, ר' אליעזר אומר, תקוץ. ר' עקיבא אומר, תגדיל וכו', א"ר עקיבא, נאמר עשיה בראש ונאמר עשיה בצפרנים, מה להלן נוול אף כאן נוול. ואמרו (במד"ר, נשא, י, יא), והלא גידול שער נוול הוא לאדם. ועיין מלב"ם (נשא, ה, יח). וכן איסור רחיצה הוא מדין ניוול, כמ"ש (נדרים, פ, ע"א) לא תרחץ, אית ליה ניוולא. וכן ישיבה לארץ הוא מדין נוול, כמ"ש רש"י (איכה, ג, נא, ד"ה עוללה) וז"ל, לשון נוול, כמו (איוב, טז, טו) ועוללתי בעפר קרני, עכ"ל. וכתב הכתב והקבלה (קדושים, יט, י) וז"ל, כי שם עוללות הוא מענין עוללתי בעפר קרני, עיני עוללה לנפשי, כי התעללת בי, שענינים מיאוס גנאי ובזיון, ולזה הונח על התינוק הדרך שם עולל, להיותו עלול בנזילות ומאוס בטינופים,

בהן ובעונותיהם הפכתיה, כפו מטותיהן עליה. ושם, אבל אסור בתשמיש המטה. ואמרו (שם, כד, ע"א) אבל ששימש מטתו בימי אבלו, חייב מיתה. ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גוייתו.

וז"ל המאירי על אתר, אבל חייב בכפיית המטה מדברי סופרים שלא בשום סמך, עכ"ל. ובירושלמי (מו"ק, פ"ג, ה"ה) אמרו, ומנין לכפיית המטות, ר' קרסיפי בשם ר' יוחנן, וישבו אתו לארץ (איוב, ב, יג), על הארץ אין כתיב כאן, אלא וישבו אתו לארץ, אלא דבר שהוא סמוך לארץ, מיכן שהיו ישנים על מיטות כפויות. בר קפרא אמר, איקונין אחת טובה היתה לי בתוך ביתך וגרמתני לכפותה, אף את כפה מיטתך. ואית דמפקין לישנא ויכפה כפה הסרסור (וכתב בקרבן העדה וז"ל, היינו המטה שהוא הסרסור לבריאת האדם ע"י הזווג הנעשה בתוכו, עכ"ל. ולפ"ז דין כפיית המטה ודין איסור תשמיש המטה שורש אחד להם, ודו"ק). ר' יונה ור' יוסה, תריהון בשם רשב"ל, חד אמר מפני מה הוא ישן על מטה כפויה, כדי שיהא ניעור בלילה ונזכר שהוא אבל. וחרונה אמר, מתוך שהוא ישן ע"ג מטה כפויה הוא נעור בלילה ונזכר שהוא אבל.

ואיתא בחידושי הגר"ח (מו"ק, כז, ע"א) וז"ל, והנראה שהוא (הרמב"ם) סובר שכל הדברים הם "איסור" אבלות (אף שנאמר לשון "חייב"), אולם נראה דבכפיית המטה איכא ב' דינים, חדא דאסור לזקוף מטתו, וזהו מדין איסור אבלות, ועוד איכא דין קיום אבלות בקום ועשה דהמטה תהא כפויה, עיי"ש בדבריו בא"רוכה.

ונראה שטעם "איסור" לזקוף מטתו, הוא מדין צער ונוול שנתבאר בהרחבה לעיל, כי המצוה ומנוול אינו זוקף מטתו. וזהו דעת בבלי דידן שלא נתן טעם לדין זה. אולם לפי חלק מדברי הירושלמי דאיכא הטעמים הנזכרים לעיל, יש "חיוב" לכפות את מטתו. דלדברי ר' יוחנן ב"י רושלמי אפשר שאינו דין כפיה, אלא איסור של זקיפת המטה, ודו"ק. ולטעם שאיקונין אחת טובה וכו', זה חיוב לכפות המטה. וכן מ"ש כפה הסרסור, שע"ז ירדו מקומתן שתחלה היה אדה"ר גובהו עד השמים כמ"ש בחגיגה, ולכך איכא דין שלא יזקוף מטתו, שזהו זקיפת קומה. וכן יש דין חיוב לכפות מטתו. וזהו כעין המת, שע"י שמת בטל קומתו ונעשה שכוב, ודו"ק. וכן לב' הטעמים האחרונים בירו"שלמי, הוא "חיוב" של זכירת האבלות,

והנה שורש איסור עשיית מלאכה, שלא יסיח דעתו מן האבלות, כמ"ש במג"א (או"ח, תקנ"ד, ס"ק כג, בשם הרע"ב). וכתב החכמת אדם (שער השמי"חה, כלל קסד, סעיף ב') וז"ל, והטעם שאסור במלאכה, הוא כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות, לפיכך חלקו בדבר ואמרו, כל שלשת ימים הראשונים שצערו גדול ואבלו רב דנקבע ג' ימים לבכי כדלקמן, ולכך אפילו עני המתפרנס מן הצדקה אסור [כי כל היסח דעת ולו במעט מפקיע את הבכי. ובלבוש (יו"ד, ש"פ) כתב וז"ל, כדי שלא יתעצל בבכיה, עכ"ל], מכאן ואילך שנתקרה מעט אם היה עני ואין לו מה יאכל אינו צריך להתפרנס מן הצדקה, אלא עושה בצנעה בתוך ביתו וכו'.

והנה בחולו של מועד התירו באופן שאין לו מה יאכל (עיין מו"ק, יב, ע"ב, וי"ג, ע"א. ורש"י ד"ה אלא אמר רב אשי), כי אין לך צורך יו"ט גדול מזה. ולפ"ז ג' ימים ראשונים שאסור בעשיית מלאכה משום בכי כנ"ל, הוא טעם נוסף למקור הילפותא בגמ' ממועד, ודו"ק.

ומלבד כך יש טעם פנימי שאבל אסור בעשיית מלאכה, דהנה אבל שורש האבילות שצורף למת. והוא במיתתו שובת

ולכך יש חיוב לכפות את המטה שע"ז יזכור האבלות.

והנה דין איסור תשמיש המטה, יסור דו צער ועינוי. וכן שיזכור שורש המות, שהוא ע"י שבא נחש על חוה והטיל בה זוהמא, זוהמת המות.

נב

מו"ק, טו, ע"ב - אבל אסור במלאכה, דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, מה חג אסור במלאכה אף אבל אסור במלאכה. ומלאכות שאסור לעשותן במועד אסור לעשות תנן אבל, וזהו תחילת מסכת מו"ק. ולכך נמצא דיני אבל במסכת "מועד" קטן. וכמ"ש (שם, יא, ע"ב) פתח באבל וסיים במועד, א"ר שישא בריה דרב אידי, זאת אומרת דברים המותרין במועד, אסורים בימי אבלו, עיי"ש. והרי שמה שאסור במועד בודאי אסור באבל, ואיסור אבל יתר על המועד.

ואמרו (אבל רבתי, פ"ה, ה"א) אבל כל שבעה אסור במלאכה, הוא בניו ובנותיו עבדו ושפחתו, וכשם שהוא והם אסורים, כך אסורים לעשות לו מלאכה. ועיין קרן אורה (מו"ק, יב, ע"א, ד"ה אבל).

אלו נתקיימו ברגל עצמו, והיינו שאסור במלאכה ברגל, וכיון שכבר נתבטל בשב- עה ימי הרגל ממלאכה אע"ג שלא נתב- טל מחמת אבילות (כנ"ל מה הטעם לכך) אלא מחמת הרגל, מ"מ סוף סוף הרי נהג כדין אבילות לענין מלאכה וכו', עכ"ל. והרי שביטול מלאכה דקלוקול של אבילות, נתעלה לביטול מלאכה דתיקון של מועד, והבין.

ממלאכה, ולכך אף האבל מצרף את עצמו למת שאינו עושה מלאכה.

וכתב בערוך השולחן (יו"ד, שצ"ט, סעיף ז') גבי אבל שמת לו מת במועד ונ- דחה אבילותו לאחר המועד, וז"ל, ואע"פ שנוהג כל האבילות לאחר הרגל, מ"מ יש בזה חילוק בין אבילות זו לאבילות אחרת לענין מלאכה ותנחומין, מפני שפרטים

קול הלשון

073.295.1245 • 718.521.5231 2»4»12

1

צורת אדם

2

בלבבי משכן אבנה
חלק א-ט

3

סידרת "דע את"

4

התבודדות

5

תפילה

6

ספרי קודש

7

דרשות

8

ארבע יסודות המידות

9

פרשת השבוע

10 < מועדי השנה 11 < תורה, גמרא ושולחן ערוך
12 < האנציקלופדיה בלבבי משכן אבנה